

หนังสือส่งเสริมความรู้ด้านงานพัฒนา ชุดที่ 23

บ้านมั่นคง

แผนปฏิบัติการเพื่อพัฒนาชุมชนแออัด
(พ.ศ. 2547)

เพื่อพัฒนาตางามมั่นคงในจิตใจและ
การอยู่อาศัยของชาวชุมชนแออัด

กระทรวงการพัฒนาสังคม
และความมั่นคงของมนุษย์

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน
(องค์การมหาชน)

"บ้านเป็นแหล่งสุดท้ายที่เราจะซุกหัวนอน และเข้าไปหาความมั่นคง และปลอดภัย ความมั่นคงเป็นเรื่องที่ทางรัฐบาลและคนทั้งหลาย จะต้องช่วยกัน ส่วนคำว่าปลอดภัยเกิดขึ้นจากชาวบ้านที่จะมาร่วมกัน เป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน เพื่อที่จะต่อสู้ไม่ให้ใครมาทำร้าย"

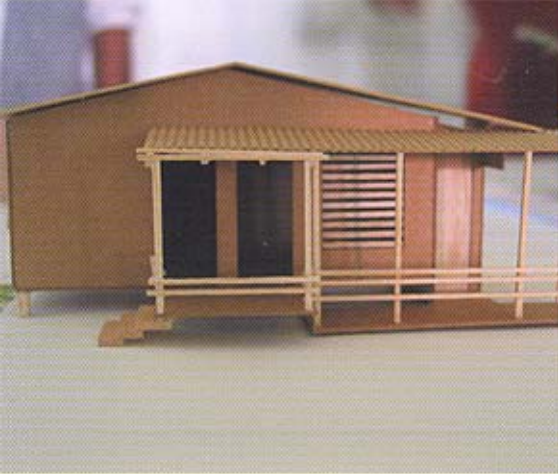
อ. อคิน รัตพัฒน์
ประธานมูลนิธิชุมชนไท

แผนปฏิบัติการเพื่อการพัฒนาชุมชนแออัด

“บ้านมั่นคง” พ.ศ. 2547

เลขมาตรฐานสากลประจำหนังสือ	:	974-92048-8-3
พิมพ์ครั้งแรก	:	มีนาคม 2547
จำนวนพิมพ์	:	2,000 เล่ม
จัดพิมพ์โดย	:	สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ 2044 /28-33 ถนนสุขุมวิทใหม่ หัวขวาง กรุงเทพฯ 10320 โทร. 0-2718-0911 โทรสาร 0-2718-0937 Webpage : www.cod.or.th E-mail : cod@cod.or.th

สารบัญ

คำนำ

แผนพัฒนา “โครงการบ้านมั่นคง” ปี 2547

- หลักการสำคัญ
- วัตถุประสงค์
- เป้าหมายของแผนปฏิบัติการ ปี 2547
- การคัดเลือกชุมชน “โครงการบ้านมั่นคง” ปี 2547
- แนวทางการสร้างความมั่นคงในที่ดิน
- งบประมาณรวมและงบอุดหนุนจากรัฐ ปี 2547

แผนปฏิบัติการเพื่อการพัฒนาชุมชนแออัด

- บทบาทของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
- ผลที่คาดว่าจะได้รับ

ภาคผนวก

- ผลการดำเนินงานโครงการบ้านมั่นคง ปี 2546
- การดำเนินงานใน 50 เมือง
- กระบวนการเชื่อมโยงในแต่ละเมือง

4

6

6

9

10

15

20

22

22

23

26

28

31

คำนำ

เมื่อวันที่ 14 มกราคม 2546 คณะรัฐมนตรีได้เห็นชอบโครงการบ้านมั่นคง ที่กระทรวงการพัฒนาลังคมและความมั่นคงของมนุษย์เสนอ โดยให้สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช) เป็นผู้รับผิดชอบดำเนินการในช่วงปี 2546 พร้อมอนุมัติงบประมาณจำนวน 146 ล้านบาท ให้ดำเนินโครงการนำร่อง 10 โครงการควบคู่ไปกับการจัดกระบวนการแก้ไขปัญหาตามแนวทางบ้านมั่นคงใน 20 เมืองเบื้องต้น และพิจารณาจัดทำแผนพัฒนาความมั่นคงในการอยู่อาศัยและพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้มีรายได้น้อยในชุมชนแออัดโดยเร่งด่วน

จากการดำเนินโครงการบ้านมั่นคงปี 2546 พบว่าชุมชนและท้องถิ่นมีความตื่นตัวในการที่จะร่วมมือกันแก้ไขปัญหาของเมืองตามแนวทางบ้านมั่นคงเป็นอย่างมาก เกิดรูปแบบการพัฒนาชุมชนที่หลากหลาย และเกิดการเชื่อมโยงองค์กร ชุมชนในการพัฒนาองค์ความรู้ และเกิดการเรียนรู้ร่วมกันอย่างกว้างขวาง อันแสดง ถึงศักยภาพและความพร้อมของชุมชนและท้องถิ่นในการแก้ไขปัญหาของเมืองร่วมกัน พอช.จึงได้จัดทำแผนปฏิบัติการเพื่อการพัฒนาชุมชนแออัด "บ้านมั่นคง" (พ.ศ.2547) โดยมีวัตถุประสงค์จะพัฒนาชุมชนแออัดให้เป็นชุมชนน่าอยู่ มีความมั่นคงในการอยู่อาศัย มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น และเป็นกระบวนการเพื่อสร้าง ความพร้อม ความสามารถให้องค์กรท้องถิ่น องค์กรชุมชน สถาบันการศึกษา และองค์กรพัฒนาอื่น ในการร่วมกันจัดการแก้ไขปัญหาคนจนและที่อยู่อาศัยในท้องถิ่นร่วมกันต่อไป

นอกจากนี้แนวทางใหม่ในการพัฒนานี้ ได้รับความสนใจเป็นอย่างมากจากหน่วยงานระหว่างประเทศ โดยมีการติดต่อประสานงาน ทั้งจากสำนักงานพัฒนาที่อยู่อาศัยแห่งสหประชาชาติ (UN Habitat / Nairobi), Cities Alliance (Cities Without Slums), UN Global Task Force on Millennium Target ให้เสนอแนวทางของโครงการ "บ้านมั่นคง" เพื่อเป็นตัวอย่างการดำเนินงานระหว่างประเทศทั้งนี้เพราะเป็นมิติใหม่ ที่รัฐได้เอื้อโอกาสให้ชุมชน และท้องถิ่นเป็นหลักในการพัฒนา และดำเนินงานทั่วประเทศ โดยรัฐเป็นหลักในการสนับสนุนทางการเงิน และการสร้างความมั่นคงในเรื่องที่ดิน ซึ่งนำไปสู่การสร้างความมั่นคงในชีวิตและการมีคุณภาพชีวิตที่ดีของคนจนในเมือง

แผนปฏิบัติการเพื่อพัฒนาชุมชนแออัด "บ้านมั่นคง" ปี 2547 ซึ่งได้รับความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 4 พฤศจิกายน 2546 มีเป้าหมายจะดำเนินการรวม 42 เมือง/เขต ใน 30 จังหวัด โดยมีชุมชนที่จะดำเนินการพัฒนาทั้งสิ้น 174 ชุมชน ประมาณ 15,016 ครัวเรือน มีผู้ได้รับประโยชน์โดยตรง 103,000 คน โดยจะใช้เงินลงทุนรวม 3,291.58 ล้านบาท ซึ่งเป็นงบ

อุดหนุนจากรัฐ รวม 1,094.81 ล้านบาท งบประมาณส่วนที่เหลืออีก 2,196.77 ล้าน จะเป็นงบ สินเชื่อที่อยู่อาศัยจาก พอช งบประมาณจากชุมชน และท้องถิ่นและเมื่อพิจารณาภาพ รวมทั้งแผนที่อยู่อาศัยจะรับผิดชอบงบประมาณในส่วนของสินเชื่อและงบประมาณในการก่อสร้างสาธารณูปโภค รวม 2049.77 ล้านบาท หรือประมาณร้อยละ 62.67 ของงบประมาณโดยรวม

ความสำเร็จของโครงการบ้านมั่นคงดังกล่าวจะเกิดขึ้นได้ด้วยเงื่อนไขสำคัญ คือ

1) การมีนโยบายจากรัฐให้หน่วยงานที่เป็นเจ้าของที่ดินและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการก่อสร้างที่อยู่อาศัย สาธารณูปโภค ผังเมือง รวมทั้งการจัดสรรที่ดินให้ผ่อนปรนกฎเกณฑ์ที่มีอยู่ให้เอื้อต่อการแก้ปัญหาตามความเป็นจริง

2) การสนับสนุนด้านงบประมาณต่อเนื่องตามแผนเพื่อให้การแก้ไขปัญหาแนวใหม่สามารถเกิดผลเชิงปริมาณที่นำไปสู่การพลิกฟื้นสภาพที่อยู่อาศัยของคนจนอย่างเห็นได้ชัด ทั้งนี้ โดยผ่าน พอช ซึ่งเป็นหน่วยงานที่มีความคล่องตัวสูง มีความเชื่อในแนวการทำงานที่ให้ชุมชนและท้องถิ่นเป็นแกนหลัก มีองค์ความรู้เรื่องงานพัฒนาชุมชนเมืองในการแก้ปัญหาความมั่นคงในการอยู่อาศัย เนื่องจากการดำเนินโครงการนี้จำเป็นต้องมีความยืดหยุ่นและเกิดการกระจายงบประมาณสู่ชุมชนและท้องถิ่น

โดยตรง เพื่อเอื้อให้เกิดการพัฒนาที่หลากหลาย โดยแต่ละท้องถิ่นสามารถดำเนินการได้พร้อมกันอย่างกว้างขวางทั่วประเทศ

ด้วยแนวทางเช่นนี้ แผนปฏิบัติการเพื่อชุมชนแออัด “บ้านมั่นคง” จึงเป็นการพัฒนาความมั่นคงในชีวิตและการอยู่อาศัยของชาวชุมชนแออัดอย่างแท้จริง

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)
มีนาคม 2547

“โครงการบ้านมั่นคง” ปี 2547

หลักการสำคัญ

แผนปฏิบัติการ ปี 2547 มีความสำคัญในแง่ของการวางยุทธศาสตร์ “บ้านมั่นคง” ระดับเมืองพร้อมกันทั่วประเทศ ใน 42 เมือง/เขต ซึ่งจะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ปรับปรุงพัฒนาชุมชน แอ้อคืออย่างเป็นรูปธรรม ถือได้ว่าเป็นก้าวขยับอันสำคัญจากโครงการนำร่อง ในปี 2546 มาสู่เมืองนำร่อง “โครงการบ้านมั่นคง”

ตามแผนปฏิบัติ “บ้านมั่นคง” 4 ปี

ดังนั้น แนวทางสำคัญของแผนปฏิบัติการปี 2547 จึงมุ่งเน้นที่การสร้างกระบวนการเชิงคุณภาพในการสร้างรูปธรรมในการแก้ไข

ปัญหาที่มีการผสมผสานที่เหมาะสมระหว่างการพัฒนาความมั่นคงในการอยู่อาศัยทางกายภาพ และการสร้างความมั่นคงของชุมชนทางสังคมและเศรษฐกิจ เกิดรูปแบบที่หลากหลายในการพัฒนา ที่สอดคล้องกับความต้องการที่แท้จริง สามารถเป็นโครงการตัวอย่างสำหรับการดำเนินงานในปีต่อ ๆ ไป ภายใต้แนวทางการจัดการร่วมกันโดยกลไกชุมชน และท้องถิ่นในเมืองต่าง ๆ ซึ่งเป็นการเปิดพื้นที่การพัฒนาแนวใหม่ที่มีพลังให้กว้างขวางมากขึ้น อันจะก่อให้เกิดผลต่อเนื่องในการพัฒนาไปสู่เรื่องอื่น ๆ ของประเทศ และเป็นกรณีตัวอย่างในการเรียนรู้ของต่างประเทศด้วย

วัตถุประสงค์

1) เพื่อให้เกิดรูปธรรมการแก้ไขปัญหาความมั่นคงของชุมชนคนจนที่มีปริมาณกว้างขวาง ทั่วทุกภาคของประเทศ

2) เกิดรูปแบบ แนวทางของการจัดการร่วมกันโดยกลไกชุมชน และท้องถิ่นในเมืองต่าง ๆ

3) เกิดรูปแบบหลากหลายของ “โครงการบ้านมั่นคง” ในระดับเมือง ที่มีการผสมผสานที่เหมาะสมระหว่างการพัฒนาความมั่นคงทางกายภาพ และการสร้างความมั่นคงเข้มแข็งของชุมชน ทางสังคม และเศรษฐกิจ

4) เตรียมความพร้อม และสร้างความรู้ความสามารถ ตลอดจนการจัดการกระบวนการพัฒนาร่วมกันในท้องถิ่น เพื่อเป็นกลไกพัฒนาที่เข้มแข็งต่อไป

5) เกิดการปรับกฎเกณฑ์ระเบียบที่มีอยู่ เพื่อสนับสนุนการพัฒนาโครงการ ตามแผนปี 2547 และระยะยาวต่อเนื่องไป

6) เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ สร้างองค์ความรู้ และเผยแพร่ความรู้ในสังคมทั่วไป และในแต่ละท้องถิ่นอย่างกว้างขวาง เพื่อเปิดพื้นที่การเรียนรู้การพัฒนาแนวใหม่ และการมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่นให้กว้างขวางมากขึ้น อันก่อให้เกิดผลต่อเนื่องของการพัฒนา และการเรียนรู้ไปสู่เรื่องอื่น ๆ ทั้งในประเทศและต่างประเทศ

เป้าหมายของแผนปฏิบัติการปี 2547

1. เป้าหมายโดยรวม

“โครงการบ้านมั่นคง” ปี 2547 มีเป้าหมายที่จะดำเนินการรวมทั้งสิ้น 42 เมือง / เขต ใน 30 จังหวัดทั่วประเทศ โดยมีจำนวนชุมชนที่จะดำเนินการพัฒนาความมั่นคงในการอยู่อาศัยรวมทั้งสิ้น 174 ชุมชน ประมาณ 15,016 หน่วย ควบคู่ไปกับการขยายการจัดกระบวนการพัฒนาในเมืองต่าง ๆ เพิ่มขึ้นอีก 40 เมือง โดยเป้าหมายเหล่านี้เกิดจากการกำหนดร่วมกันของชุมชนและท้องถิ่นจากการจัดกระบวนการพัฒนาในเมืองต่าง ๆ นับแต่คณะรัฐมนตรีมีมติอนุมัติโครงการนำร่องฯ เมื่อวันที่ 14 มกราคม 2546 เป็นต้นมา ซึ่งเห็นได้ว่ากระบวนการที่เกิดขึ้น สามารถขยายตัวไปอย่างรวดเร็วและกว้างขวางในเมืองต่าง ๆ เนื่องจากปัจจัยหนุนนำ คือ

1) ความชัดเจนของรัฐบาลในการสนับสนุนโครงการ

2) ความมั่นคงในการอยู่อาศัยของคนจนเป็นเรื่องที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน และท้องถิ่น ซึ่งเป็นปัญหาที่สะสมมายาวนานที่ทุกฝ่ายต้องการแก้ไข

3) มีกระบวนการเชื่อมโยงของชุมชนเป็นเครือข่ายชุมชนเมืองมากกว่า 100 เครือข่ายในเมือง ต่าง ๆ ซึ่งมีกิจกรรมร่วมกันอย่างต่อเนื่อง มีความเข้มแข็งและพร้อมสำหรับการพัฒนา

4) มีความตื่นตัวของชุมชนและท้องถิ่น เรื่องการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น

5) มีประสบการณ์ของโครงการที่ประสบความสำเร็จทั้งจากโครงการนำร่อง ปี 2546 และโครงการอื่น ๆ ก่อนหน้านี้เป็นอย่างดี

พื้นที่เป้าหมายโครงการ "บ้านมั่นคง" ปี 2547

จังหวัด	พื้นที่ดำเนินการ (เทศบาล/เขต)	จำนวนรวม		รูปแบบการพัฒนา		
		ชุมชน	หน่วย	ปรับปรุง ใหม่เดิม	การปรับปรุง ก่อสร้างใหม่	การย้ายไป ที่อยู่ใหม่
ภาคเหนือ						
1. เชียงใหม่	เทศบาลนครเชียงใหม่	2	298	298	-	-
2. แพร่	เทศบาลเมืองแพร่	1	80	80	-	-
3. ดาก	เทศบาลเมืองดาก และ เทศบาลบ้านดาก	3	372	300	72	-
4. สุโขทัย	เทศบาลเมืองสวรรคโลก	1	73	-	-	73
5. กำแพงเพชร	เทศบาลเมืองกำแพงเพชร	4	1,019	1,019	-	-
6. พิชณโลก	เทศบาลนครพิชณโลก	6	210	45	-	165
รวม ①	7 เมือง	17	2,052	1,742	72	238
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ						
1. อุดรธานี	เทศบาลนครอุดรธานี	8	1,004	252	302	450
2. ขอนแก่น	เทศบาล 2 แห่ง 8 - ขอนแก่น - บ้านไผ่	775	475	150	150	-
3. มหาสารคาม	เทศบาลเมืองมหาสารคาม	2	160	160	-	-
4. ร้อยเอ็ด	เทศบาลเมืองร้อยเอ็ด	1	250	-	-	250
5. นครราชสีมา	เทศบาลนคร นครราชสีมา	9	1,088	273	815	-
6. สุรินทร์	เทศบาลเมืองสุรินทร์	1	220	-	220	-
7. ศรีสะเกษ	เทศบาลเมืองศรีสะเกษ	8	476	476	-	-
8. อุบลราชธานี	เทศบาล 2 แห่ง 7 - เมือง - วารินทร์	704	550	154	-	-
รวม ②	10 เมือง	44	4,677	2,186	1,641	850
1. กรุงเทพมหานคร	10 เขต / 5 คูคลอง	64	5,493	1,900	1,623	1,970
รวม ③	10 เขต	64	5,493	1,900	1,623	1,970
ปริมณฑล						
1. ปทุมธานี	เทศบาล ต.ประชาธิปัตย์	2	135	135	-	-
2. นครปฐม	เทศบาลเมืองนครปฐม	1	30	-	-	30
3. สมุทรปราการ	เทศบาลตำบลปากแพรก	1	200	-	-	200
รวม ④	3 เมือง	4	365	135	-	230
ภาคกลาง						
1. ระยอง	เทศบาลนครระยอง	1	77	-	77	-
2. จันทบุรี	เทศบาลเมืองจันทบุรี	1	291	-	291	-
3. อโยธยา	เทศบาลนครพระนครศรีอยุธยา	21	651	651	-	-
4. อ่างทอง	เทศบาลเมืองอ่างทอง	3	120	-	-	120
5. นครสวรรค์	เทศบาลตาดัก	2	116	-	-	116

จังหวัด	พื้นที่ดำเนินการ (เทศบาล/เขต)	จำนวนรวม		รูปแบบการพัฒนา		
		ชุมชน	หน่วย	ปรับปรุง ในที่ดิน	การจัดปรับปรุง ก่อสร้างใหม่	การย้าย ที่อยู่ใหม่
6. กาญจนบุรี	เทศบาล ด.ท่าม่วง	3	300	-	-	300
รวม ④	6 เมือง	31	1,555	651	368	536
ภาคใต้						
1. สุราษฎร์ธานี	เทศบาลตำบลท่าข้าม	2	132	132	-	-
2. ระนอง	เทศบาลเมือง	2	240	200	40	-
3. นครศรีธรรมราช	เทศบาลปากพะนึ่ง1	49	49	-	-	-
4. พัทลุง	เทศบาลเมืองพัทลุง	2	300	-	-	300
5. สตูล	เทศบาลเมืองสตูล	2	38	-	38	-
6. สงขลา	เทศบาลนครสงขลา	5	315	351	-	-
รวม ⑤	6 เมือง	14	1,074	696	78	300
รวม	42 เมือง	174	15,016	7,310	3,782	3,924

2. เป้าหมายการดำเนินงานแยก

ตามภาค

1) กรุงเทพมหานคร มีแผนที่จะดำเนินการใน 10 เขต 64 ชุมชน 5,493 ครอบครัว ส่วนใหญ่เป็น ชุมชนในที่ดินเอกชนซึ่งมี 13 แห่ง รองลงมาคือ ที่ดินของสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ 5 ชุมชน ที่ริมคูคลอง 24 ชุมชน ที่ของการท่าเรือ 2 ชุมชน ที่กรมธนารักษ์ 3 ชุมชน และชุมชนในที่ดินของการรถไฟ และที่ดินไฟไหม้ไร่หรือ 12 ชุมชน ฯลฯ

2) ปริมณฑล มีเป้าหมายการดำเนินงานใน 3 จังหวัด 3 เมือง 4 ชุมชน 365 ครอบครัว คือชุมชน ในจังหวัดสมุทรปราการ ปทุมธานี และนครปฐม เป็นชุมชนที่อยู่ในที่ดินของกรมชลประทาน 3 ชุมชนและชุมชนที่อยู่ในที่ดินที่หลุดจำนองของธนาคาร 1 ชุมชน

3) ภาคกลาง มีเป้าหมายการดำเนินการในจังหวัดระยอง จันทบุรี สระบุรี อยุธยา อ่างทอง นครสวรรค์ และกาญจนบุรี ใน 6 เมือง รวมทั้งสิ้น 31 ชุมชน 1,555 ครอบครัว โดยทั้งหมดอาศัยอยู่ในที่ดินของรัฐ 19 ชุมชน

กล่าวคือ ชุมชนอาศัยอยู่ในที่ดินราชพัสดุ 5 ชุมชน อยู่ในที่ดินสาธารณะ 3 ชุมชน อยู่ในที่ดินการรถไฟ 3 ชุมชน ที่ดินวัด 5 ชุมชน และที่ดินกรมชลประทาน/กรมเจ้าท่า 3 ชุมชน ส่วนอีก 12 ชุมชน อยู่ในที่ดินของเอกชน

4) ภาคเหนือ มีเป้าหมายการดำเนินงานใน 6 จังหวัด (เชียงใหม่ แพร่ ตาก สุโขทัย กำแพงเพชร และพิษณุโลก) ใน 7 เมือง รวมทั้งสิ้น 17 ชุมชน 2,052 ครอบครัว โดยอาศัยอยู่ในที่ดินที่เทศบาลดูแล 1 ชุมชน ที่ราชพัสดุ 3 ชุมชน ที่ดินของวัด 2 ชุมชน ที่ดินของกรมศิลปากร 2 ชุมชน ที่ดินเอกชน 7 ชุมชน โดยชุมชนที่เหลืออยู่ระหว่างการตรวจสอบความชัดเจน

5) ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีเป้าหมายการดำเนินการใน 8 จังหวัด (อุดรธานี ขอนแก่น มหาสารคาม ร้อยเอ็ด อุบลราชธานี นครราชสีมา สุรินทร์ และศรีสะเกษ) ใน 10 เมือง รวมทั้งสิ้น 44 ชุมชน 4,677 ครอบครัว ชุมชนส่วนใหญ่อยู่ในที่ผสมและที่ดินที่ไม่สามารถระบุเจ้าของ

ที่ดินที่ชัดเจน จำนวน 15 ชุมชน รองลงมา
เป็นที่ดินของการรถไฟฯ 5 ชุมชน และที่ดิน
ราชพัสดุ 3 ชุมชน ส่วนที่เหลือเป็นที่ดินของ
เทศบาล/สาธารณสุข กรมศาสนา กรมเจ้าท่า
กรมศิลปากร มี 5 ชุมชน ที่อยู่ในที่ดินของเอกชน

6) ภาคใต้ มีเป้าหมายการดำเนินงาน

ใน 6 จังหวัด (ระนอง
สุราษฎร์ธานี พัทลุง นคร-
ศรีธรรมราช สตูล และ
สงขลา) ใน 6 เมือง รวม
ทั้งสิ้น 14 ชุมชน 1,074
ครอบครัว เป็นชุมชนที่อยู่
ในที่ดินของรัฐ 12 ชุมชน
ประกอบด้วยชุมชนใน

เทศบาล/ที่สาธารณะ และชุมชนในที่ดินราชพัสดุ 9
ชุมชน ที่ดินของการรถไฟฯ 1 ชุมชน ที่ดินกรม
เจ้าท่า/กรมชลประทานฯ 2 ชุมชน และที่ดิน
เอกชนอีก 2 ชุมชน

การคัดเลือกชุมชน "โครงการบ้าน มั่นคง" ปี 2547

1 กระบวนการคัดเลือกชุมชน "โครงการ
บ้านมั่นคง" ปี 2547 เกิดขึ้นตามศักยภาพและ
ความพร้อมของพื้นที่ ดังนี้

1) กระบวนการท้องถิ่นมีการเชื่อมโยง
และความสัมพันธ์การทำงานระหว่างชุมชน
และท้องถิ่น ที่ดีมาก หรือดีตามสมควร และ
ปัญหาการเมืองใน ท้องถิ่นไม่มากเกินไปนัก

2) นายกเทศมนตรีมีความสนใจใน
เนื้อหา และแนวทางเชิงการมีส่วนร่วมของชุมชน

3) เครือข่ายชุมชน และผู้นำเครือข่าย
มีประสบการณ์ มีความสามารถ มีความสนใจและ
กระตือรือร้นในการที่จะพัฒนาชุมชนของตนเอง

4) เป็นเมือง หรือชุมชนที่มีการ
ทำงานของชุมชนอย่างต่อเนื่อง

5) เป็นชุมชนที่เดือดร้อนไม่มั่นคงใน
การอยู่อาศัย มีสภาพแวดล้อมทรุดโทรม ขาด
ระบบสาธารณูปโภคพื้นฐาน

6) ชุมชนในที่ดินของรัฐ จะได้รับ
ความสำคัญเป็นลำดับแรกเพื่อเป็นตัวอย่างใน
การแก้ไขปัญหาเรื่องการจัดการที่ดิน

7) เป็นชุมชนที่มีปัญหาไม่ซับซ้อนมาก
เกินไป สามารถแก้ไขพัฒนาสำเร็จได้เพื่อสามารถ
เป็นตัวอย่างได้

8) รูปแบบการแก้ปัญหา/การพัฒนา
และการจัดรูปแบบมีความแตกต่าง หลากหลาย
ในแต่ ละเมือง เพื่อสามารถแสดงตัวอย่าง
นำร่องได้หลาย แบบ

9) องค์กรชุมชน และผู้นำชุมชนมี
ความพร้อม กระตือรือร้น มีองค์กร มีการจัด
กระบวนการ มีความสนใจ

10) เป็นการกำหนดร่วมกันของคณะ
ทำงานร่วมในท้องถิ่น ซึ่งประกอบด้วยตัวแทน
จากชุมชน หน่วยงาน และภาคีอื่น ๆ

2 ชุมชนที่จะดำเนินการในปี 2547 เป็น
ชุมชนที่ได้รับการคัดเลือกจากชุมชนทั้งหมดที่
จัดกระบวนการในแต่ละเมือง โดยเฉลี่ยประมาณ
2 - 5 ชุมชน ในแต่ละเมือง หรือประมาณ 1 ใน
4 ของ จำนวนชุมชนที่มีอยู่ในเมือง เพื่อหวัง
ผลให้เกิดบูรณาการ โครงการที่จะสามารถร่วมทำ
และร่วมเรียนรู้ระหว่างชุมชน และหน่วยงาน
พัฒนาในท้องถิ่นร่วมกัน โครงการที่ได้รับคัดเลือก
นี้จึงถือเป็นโครงการตัวอย่างร่วมกันของ
ชุมชน และกลไกร่วมในท้องถิ่น เพื่อจะร่วมทำ
ร่วมเรียนรู้ ร่วมสร้างประสบการณ์ไปพร้อม ๆ
กับการสร้างกลไกพัฒนาาร่วมกัน

พื้นที่เป้าหมาย “โครงการบ้านมั่นคง” 2547

พื้นที่เป้าหมาย 2547	ชื่อชุมชน	จำนวน หน่วย	รูปแบบการพัฒนา		
			1	2	3
ภาคเหนือ					
1. เชียงใหม่	กำแพงงาม	160	✓		
	ศรีท้าวหัวฝาย	138	✓		
2. แพร่	วัดหลวงศรีชุม	80	✓		
3. ตาก	เจ็ดสิบสองห้อง	72		✓	
	ชุมชนในบ้านตาก	300	✓		
4. สุโขทัย	สวรรคร์เรือนแพ	73			✓
5. กำแพงเพชร	เกาะทรี	415	✓		
	ทรัพย์ทวี	250	✓		
	อนันต์สิงห์	200	✓		
	ปิ่นคำรห์	154	✓		
6. พิษณุโลก	เทพารักษ์	30			✓
	หลังศาล	20			✓
	สระสองพี่น้อง	40			✓
	โคกช้าง	45	✓		
	ร่วมใจ	25			✓
	วัดท่ามะปราง	50			✓
รวม	16 ชุมชน	2,052			
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ					
1. อุตรธานี	โพธิ์วาราม	97	✓		
	หนองเตาเหล็ก	102	✓		
	ผาสุก	350			✓
	โพธิ์ทอง	100			✓
	บ้านจิก	100	✓		
	สร้างแก้ว	50	✓		
	เกาะจาน 1	145		✓	
	เกาะจาน 2	60		✓	
2. ขอนแก่น	หนองวัด 2	300	✓		
	หนองใหญ่ 2	22		✓	
	ศรีฐาน 2	80		✓	
	สุ่มพานัย	60	✓		
	ศรีทมนอนพัฒนา	60		✓	

บ้านมั่นคง พ.ศ. 2547

พื้นที่เป้าหมาย 2547	ชื่อชุมชน	จำนวนหน่วย	รูปแบบการพัฒนา		
			1	2	3
	พระธรรมสร	150		✓	
	คุ้มจัดสรร	40	✓		
	ซอยศาลเจ้า	63	✓		
3. มหาสารคาม	วัดสามัคคี	60	✓		
	วัดโพธิ์ศรี	100	✓		
4. ร้อยเอ็ด	คูเมือง	250			✓
5. นครราชสีมา	ประสพสุข	215		✓	
	สำโรงจันทร์	80		✓	
	หลังจวนผู้ว่า	79		✓	
	สองข้างทางรถไฟ (ใบเลย)	60		✓	
	ราชนิกุล	230		✓	
	หนองแก้อ่าง	151		✓	
	ท้าวสุระขอย 3	175	✓		
	ท่าตะโก	75	✓		
	ริมคลอง	23	✓		✓
6. สุรินทร์	หนองบัว	220			✓
7. ศรีสะเกษ	ตลาดนอก	60	✓		
	หัวนา	40	✓		
	มารีหนองแคน	100	✓		
	ศรีสำราญ	70	✓		
	หนองยาง	40	✓		
	โนนทรายทอง	120	✓		
	รสป.	20	✓		
	สะพานขาว	26	✓		
8. อุบลราชธานี	วังสว่าง	46	✓		
	คูร่วมมิตร	100	✓		
	หนองสระ	70		✓	
	หาดวัดใต้	50	✓		
	ท่าวังแดง	54	✓		
	เกตุแก้ว	84			✓
	ลับแล	300	✓		
รวม	44 ชุมชน	4,677			
กรุงเทพมหานคร					
กรุงเทพมหานคร	ชุมชนใหม่/ชุมชนริมคูคลอง	2,269	✓	✓	✓

พื้นที่เป้าหมาย 2547	ชื่อชุมชน	จำนวน หน่วย	รูปแบบการพัฒนา		
			1	2	3
	(เปรมประชา บางเขน บางบัว หัวลำโพง)				
	ชุมชนในที่ดินการทำเรือ	80			✓
	ชุมชนในที่ราชพัสดุ	150	✓		✓
	ชุมชนในที่สำนักงานทรัพย์สินฯ	350	✓	✓	✓
	ชุมชนในที่เอกชน	850		✓	✓
	ชุมชนที่ถูกไฟไหม้/ไล่อื้อ	674	✓	✓	✓
	ชุมชนใหม่	920			
รวม	64 ชุมชน	5,493			
ปริมณฑล					
1. ปทุมธานี	คลองสว่าง	65		✓	✓
	สะพานแก้ว	70		✓	✓
2. นครปฐม	เทพสิทธิ์	30			✓
3. สมุทรปราการ	สามห่วง	200			✓
รวม	4 ชุมชน	365			
ภาคกลาง					
1. ระยอง	หลังวัดโชค	77		✓	
2. จันทบุรี	ชอยย่อยที่ 10	291	✓	✓	
3. อุทัย	หน้าพระนอน	50			✓
	บ่อกึ่งเสียจินดา	22	✓		
	วัดวิหารทอง	20			✓
	วัดขุนเมืองใจ	28	✓		
	บ้านญวน	60	✓		
	ป่ามะพร้าว	34	✓		
	อาคารสงเคราะห์	66		✓	
	ช้างกำแพง รพ.	30	✓		
	โรตีสายไหม	10	✓		
	ครอกบัวหวาน	26	✓		
	วัดโคก	30			✓
	วัดพิชัย	45	✓		
	วัดวงษ์มั่ง	62	✓		
	วัดเกาะแก้ว	11	✓		
	ริมคลองข้าวสาร	8	✓		
	เวียงระกำ	41	✓		

พื้นที่เป้าหมาย 2547	ชื่อชุมชน	จำนวน หน่วย	รูปแบบการพัฒนา		
			1	2	3
4. อ่างทอง	ชวงชัย	21	✓		
	หลังอำเภอ	35		✓	
	ตรอกชนนแก้ว	33	✓		
	ข้างโรงเลื่อย	9	✓		
	หลังกำแพง อยส.	10	✓		
4. อ่างทอง	วัดชัยมงคล	55			✓
	ตลาดหลวง	30			✓
	ทรัพย์สิน 1	35			✓
5. นครสวรรค์	ศาลสี (2 ชุมชน)	116			✓
6. กาญจนบุรี	ต้นโพธิ์	100			✓
	หลัง รร.วิระศักดิ์	150			✓
	ริมน้ำ	50			✓
รวม	30 ชุมชน	1,555			
ภาคใต้					
1. สุราษฎร์ธานี	แพปลา	32			
	ราษฎร์บำรุง 1-3	100	✓		
2. ระนอง	ด่านเมือง	200	✓	✓	
	โรงกลวง 2	40	✓	✓	
3. นครศรีธรรมราช	ต้นทาด	49	✓		
4. พัทลุง	ไม่มีชื่อ (2 ชุมชน)	300			✓
5. สตูล	ม้าขาว	27		✓	
	หลังห้องสมุด	11		✓	
6. สงขลา	ศาลาห้วยยาง	28		✓	
	ศาลาเหลียง	25		✓	
	ริมคลองสำโรง	75		✓	
	สนามบิน	87		✓	
	แหล่งพระราม	100		✓	
รวม	14 ชุมชน	1,074			

หมายเหตุ ชื่อชุมชนอาจมีการปรับเปลี่ยนบางชุมชนในพื้นที่ ในระหว่างการดำเนินการ ขึ้นกับความจำเป็นและความพร้อมของชุมชน
ท้องถิ่นและเจ้าของที่ดิน

แนวทางการสร้างความมั่นคงในที่ดิน

1 ที่ดินกรมธนารักษ์

มีชุมชนแออัดเป็นจำนวนมากที่อยู่ในที่ดินราชพัสดุ ซึ่งกรมธนารักษ์เป็นหน่วยงานที่ดูแลบางส่วนได้มีการจัดให้มีสัญญาเช่าที่ดิน ในขณะที่บางแห่งยังมิได้มีการทำสัญญาเช่า โดยเฉพาะ 47

ชุมชนในแผนปี 2547 พบว่า บางพื้นที่เป็นที่ราชพัสดุมีแผนให้หน่วยงานเช่าเพื่อใช้ประโยชน์ แต่กลับปล่อยทิ้งไว้โดยไม่ได้ใช้ประโยชน์จริง หรือเป็น พื้นที่ที่ยังมิได้มีการจัดระเบียบการเช่าที่ชัดเจน หรือเป็นพื้นที่ที่ทิ้งร้างไว้และคนจนได้เข้าไปสร้าง บ้านเรือนอาศัยอยู่นอกจากนี้ ชุมชนบางแห่ง เช่น ที่จังหวัดอุบลราชธานี ยังมีปัญหาในเรื่องการอ้างกรรมสิทธิ์ทับซ้อนกัน เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม ได้มีประสบการณ์ในการจัดการ เพื่อให้ชุมชนในที่ดินราชพัสดุได้เช่าที่ดิน โดยถูกต้องมาแล้วอย่างกว้างขวาง รวมถึงโครงการ นำร่องในปี 2546 คือ ชุมชนแก้วเสด็จ : สงขลาชุมชนแหลมรุ่งเรือง : ระยอง ซึ่งได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดีจากหน่วยงานเจ้าของที่ดิน ตลอดจนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในท้องถิ่น ทำให้สามารถเปลี่ยนสถานภาพจากชุมชนที่ไม่มีการจัดการเช่าที่ชัดเจน เป็นชุมชนที่มีการเช่าอย่างถูกต้อง

อย่างไรก็ดี ระเบียบการให้เช่าที่ดินของราชพัสดุตราไว้สำหรับกรณีทั่วไป จึงมีความไม่ยืดหยุ่น สำหรับการเช่าเพื่อที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อยในโครงการปี 2547 ควรจะมีการปรับหรือผ่อนปรน กฎระเบียบที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1) ดำเนินการให้เกิดการเช่าโดยมีมาตรฐานขนาดแปลงสำหรับผู้มีรายได้น้อยตามความเหมาะสม (เช่น ขนาดแปลงละ 15 - 25 ตารางวา)

2) กำหนดให้มีการทำสัญญาเช่าระยะยาวสำหรับที่อยู่อาศัยผู้มีรายได้น้อย (ประมาณ 20 - 30 ปี) โดยเสียค่าเช่าในอัตราถูก (เช่น ตารางวาละ 2 -3 บาท)

3) ในกระบวนการเช่า ราชพัสดุอาจจะทำสัญญาเช่าที่ดินทั้งแปลงกับเทศบาล หรือหน่วยงานท้องถิ่น หรือให้สหกรณ์/องค์กรชุมชนเช่าที่ดินทั้งแปลง เพื่อให้ชุมชนสามารถจัดการเก็บค่าเช่ากันเองได้ จะทำให้ปัญหาการเก็บค่าเช่า น้อยลง และชุมชนสามารถดูแลจัดการกันเองได้มากขึ้น

4) กรมธนารักษ์ ควรมีการผ่อนปรนกฎ/ระเบียบเกี่ยวกับการก่อสร้างอาคารสำหรับที่อยู่อาศัยผู้มีรายได้น้อย ให้มีความยืดหยุ่นและแตกต่างจากการก่อสร้างอาคารเชิงพาณิชย์ กฎเกณฑ์ ที่วางไว้แต่เดิม เช่น การวางเงินประกัน การทำสัญญาอาคารให้ราชพัสดุ การกำหนดมาตรฐานของอาคารที่ก่อสร้าง การคิดค่าธรรมเนียมต่าง ๆ เป็นต้น ควรยกเลิกหรือผ่อนปรนเป็นพิเศษ สำหรับชุมชนแออัด เพื่อเอื้ออำนวยให้สามารถปรับปรุงก่อสร้างเปลี่ยนแปลงสภาพชุมชนได้โดยง่าย

5) ที่ดินของราชพัสดุ ที่ยังมีได้มีเป้าหมายในการทำประโยชน์ที่ชัดเจนในเมืองต่าง ๆ ทั้ง 42 เมืองนี้ ควรจะได้มีการจัดหาและ

สำรองที่ดินไว้สำหรับจัดที่อยู่อาศัยให้แก่ชุมชนในปี 2548 - 2549 ได้

6) ควรมีการตั้ง

คณะกรรมการประสานงานร่วมเพื่อแก้ไขปัญหาของชุมชนในที่ดินราชพัสดุ ประกอบด้วยผู้แทนจากกรมธนารักษ์ พอช และองค์กรชุมชน เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปตามเป้าหมายที่วางไว้ และเกิดแนวทางการแก้ไขปัญหาาร่วมกันอย่างเป็นรูปธรรม

2 ที่ดินกรมชลประทาน /กรมเจ้าท่า

จากข้อมูลเบื้องต้น ปรากฏว่ามีชุมชนริมคูคลองที่อยู่ในที่ดินของกรมชลประทานและกรมเจ้าท่าประมาณ 50 ชุมชน (โดยมี 28 ชุมชนอยู่ใน แผนปี 2547) ทั้งนี้ สามารถจัดประเภทของชุมชนเป็น 2 ประเภท คือ ชุมชนเก่าที่อยู่ริมน้ำ และมีการขยายขยายเพิ่มเติม อีกประเภทหนึ่งคือชุมชนบุกรุก ต่อเติมในทางน้ำที่มีได้ใช้ประโยชน์อย่างเต็มที่

อย่างไรก็ตามในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา ได้มีโครงการตัวอย่างที่ดีหลายแห่ง เช่น การขยับหรือย้ายบ้านเรือนบางหลังขึ้นจากแนวคูคลอง การสร้างสะพานตลอดริมตลิ่งเพื่อป้องกันมิให้คนในชุมชนขยายพื้นที่ลงในคลอง โดยชุมชนร่วมกันดูแล และยังได้ร่วมกันกำจัดขยะ ลอกคลอง เพื่อฟื้นฟูคลองให้มีสภาพแวดล้อมที่ดี

สำหรับชุมชนทั้ง 28 แห่งตามแผนปี 2547 เป็นชุมชนที่อยู่บริเวณคลองที่มีสภาพแตกต่างกัน มีทั้งคลองขนาดใหญ่ เช่น คลองรังสิต คลองสว่าง และคลองขนาดเล็กหรือคลองที่เกือบไม่ได้ใช้ประโยชน์สัญจรแล้ว

ในส่วนของแนวทางการแก้ปัญหา จะมุ่งให้เกิดการปรับปรุงทัศนในชุมชนส่วนที่ไม่ได้รุกล้ำลงไปทางน้ำ หากเป็นไปได้อาจจัดให้มีการเช่าที่ถูกต้อง เพื่อให้เกิดการปรับสภาพที่อยู่อาศัยให้สวยงาม เป็นชุมชนริมคลองที่มีความเป็นเอกลักษณ์ สามารถเป็นแหล่งท่องเที่ยวได้ เช่น คลองรังสิต จะมีการทาสี ขยับบ้าน ปลุกต้นไม้ จัดรูปแบบชุมชนมีวิถีชีวิตริมน้ำที่น่าอยู่ น่าชม เป็นต้น

สำหรับคลองที่มีการสร้างบ้านเรือนรุกล้ำลงไปนาคูคลองจะได้ประสานงานกับกรมชลประทานและกรมเจ้าท่า เกี่ยวกับขนาดของคลองที่มีความจำเป็นในการใช้ประโยชน์ เพื่อชุมชนจะได้ รือดอนที่อยู่อาศัยที่รุกล้ำเข้าไป และจัดสภาพการอยู่อาศัยของชุมชนริมคลองใหม่ในการปรับปรุงและพัฒนาดังกล่าวนี้จำเป็นต้องกำหนดแนวทางในการดำเนินการเพื่อสามารถปรับปรุงชุมชนเหล่านี้ได้ ดังนี้

1) พื้นที่ชุมชนริมคลองในที่ไม่มีปัญหาต่อระบบชลประทาน กรมชลประทานจะดำเนินการจัดให้มีการเข้าที่ดินได้ เพื่อปรับปรุงที่ดินต่อไป

2) ในพื้นที่ที่มีการรุกล้ำเข้าไปในพื้นที่ชลประทาน กรมชลประทานควรร่วมกับชุมชนและหน่วยงานในท้องถิ่นหาวิธีการแก้ปัญหาคลองรวมถึงคนที่อาศัยอยู่ โดยหาข้อสรุปร่วมกับชาวชุมชนทั้ง 28 แห่ง เพื่อเป็นกระบวนการนำร่อง

3) สำหรับชุมชนส่วนที่สามารถอยู่อาศัยในบริเวณริมคลองชลประทานต่อไปได้ ควรมีการทำ ข้อตกลง ที่จะทำให้ชุมชนสามารถอยู่อย่างมั่นคงได้ตามสมควร เพื่อให้ชุมชนสามารถปรับที่อยู่อาศัย ปรับสภาพภูมิทัศน์และสิ่งแวดล้อมให้สวยงาม รวมถึงจัดเป็นแหล่งท่องเที่ยว

4) ในกระบวนการให้สิทธิและปรับปรุงให้ชุมชนสามารถอยู่อย่างมั่นคง ควรต้องมีข้อเสนอ เป็นเงื่อนไขให้ชุมชนและหน่วยงานท้องถิ่นร่วมมือ กันในการรักษาคลองให้สะอาดสามารถฟื้นฟูธรรมชาติที่สมบูรณ์ เป็นทางชลประทานที่มีคุณภาพ และการให้คำมั่นจากชุมชนที่จะดูแลไม่ให้มีการรุกล้ำคลองต่อไป

3. ที่ดินของเทศบาล/ที่สาธารณะ

ตามแผนปี 2547 มีชุมชนจำนวน 26 แห่ง ที่อยู่ในที่ดินของหน่วยงานท้องถิ่น ซึ่งหากหน่วยงานท้องถิ่นนั้นไม่มีแผนในการใช้ที่ดินก็สามารถ ดำเนินการปรับปรุงชุมชนในที่เดิมในกรณีที่เป็นต้องรื้อย้าย ควรต้องรับผิดชอบการสร้างชุมชนใหม่ อย่างไรก็ตาม เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ การจัดการแก้ปัญหาชุมชนแออัดในที่สาธารณะ จึงมีแนวทาง ดังนี้

1) จัดให้เป็นชุมชนที่เช่า โดยเทศบาลเป็นหลักในการดำเนินการจัดที่ดินและที่อยู่อาศัย

2) กรณีรื้อย้าย เทศบาลควรจะรับผิดชอบในการจัดหาที่ดินรองรับแห่งใหม่ และเปิดโอกาส ให้ชุมชนมีส่วนร่วมในกระบวนการจัดหาที่ดินและสร้างชุมชนใหม่

3) ควรมีการผ่อนปรนมาตรฐาน ทั้งการจัดที่ดินและการก่อสร้างที่อยู่อาศัยให้ยืดหยุ่น สอดคล้องกับความสามารถในการจ่ายและวิถี

ของคนจนในชุมชนแออัด

4) ควรพิจารณาเรื่องรูปแบบการสร้างที่อยู่อาศัยที่หลากหลายให้คนจน อันเป็นการเริ่มต้นงานพัฒนาของท้องถิ่นที่สำคัญในระยะต่อไป

5) เทศบาลในฐานะองค์กรท้องถิ่น ควรจะต้องเป็นหน่วยหลักในการหาที่ดินทั้งที่เป็นของรัฐหรือเอกชน เพื่อรองรับความต้องการที่อยู่อาศัยของคนจนในท้องถิ่นให้มากขึ้น

4. ที่ดินของการรถไฟแห่งประเทศไทย

ชุมชนแออัดที่อยู่ในที่ดินของการรถไฟฯ มีจำนวน 61 ชุมชน ซึ่งที่ผ่านมา ได้มีความพยายาม ในการจัดการแก้ไขปัญหาระหว่างการรถไฟฯ การเคหะแห่งชาติ และองค์กรชุมชน ภายใต้ชื่อเครือข่ายสลัมสี่ภาค กล่าวได้ว่าการจัดที่อยู่อาศัยในที่ดินของการรถไฟฯ มีความคืบหน้าเป็นอันมาก สามารถดำเนินการจัดที่อยู่อาศัยได้สำเร็จและเป็น รูปธรรม ดังเช่นกรณีชุมชนทับแก้ว กรุงเทพฯ ได้มี การรื้อย้ายไปอยู่ในที่ดินของการรถไฟฯ โดยทำสัญญาเช่า 30 ปี ชุมชนเพชรพระราม กรุงเทพ ชุมชนพรเจริญ จ.อุดรธานี และชุมชนเทพารักษ์ จ.ขอนแก่น ได้รับการอนุมัติให้เช่าที่ดินการรถไฟฯ โดยทำสัญญาทุก 3 ปี

ที่ผ่านมา การรถไฟฯ และเครือข่ายสลัมสี่ภาค ได้ทำงานร่วมกัน จนสามารถบรรลุข้อตกลง พื้นฐานและผ่านความเห็นชอบจากคณะกรรมการ ของการรถไฟฯ ในการประชุมครั้งที่ 17/2543 เมื่อวันที่ 13 กันยายน 2543 เรื่อง การแก้ไขปัญหาชุมชน แออัดในที่ดินของการรถไฟฯ ดังนี้

1) ในกรณีราษฎรที่อาศัยในพื้นที่การรถไฟฯ เดิมบริเวณที่ท้องช้าง (ส่วนที่ห่างจากรางรถไฟเกิน 40 เมตร) และที่ดินที่การรถไฟฯ เลิกใช้กิจการการ เติมนรถ และยังไม่อยู่ในแผนแม่บทที่จะใช้ประโยชน์ ให้ราษฎรได้ทำสัญญาเช่าที่ดินเพื่อใช้เป็นที่อยู่อาศัยระยะเวลา 30 ปี โดยให้การรถไฟฯ และชาวชุมชน ร่วมกันจัดผังการใช้ประโยชน์ที่ดินก่อนจะมีการทำสัญญาเช่า

2) กรณีราษฎรที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ริมทางรถไฟในรัศมี 40 เมตร จากศูนย์กลางทางรถไฟ ให้ราษฎรได้ทำสัญญาเช่าเพื่อใช้เป็นที่อยู่อาศัยระยะเวลาครั้งละ 3 ปี เมื่อครบอายุสัญญา ให้ต่อสัญญาเช่าได้อีกครั้งละ 3 ปี จนกว่าการรถไฟฯ จะมีโครงการใช้พื้นที่เพื่อประโยชน์ในการเติมนรถ ซึ่งผ่านความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรี หรือมีแผนดำเนินงานที่ชัดเจนแล้วจึงไม่ต่อสัญญา และการรถไฟฯ จะจัดหาที่รองรับที่อยู่ห่างจากที่เดิมภายในรัศมีไม่เกิน 5 กิโลเมตรในระหว่างการเช่า การรถไฟฯ จะอนุญาต ให้หน่วยงานเข้าบริการ และพัฒนาชุมชนได้ เช่น ให้การไฟฟ้าและการประปาสามารถปักเสาพาดสายและวางท่อเข้าชุมชนได้ ให้หน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชนได้เข้าปรับปรุงชุมชนได้ ทั้งนี้ ชุมชนต้องร่วมมือกับการรถไฟฯ ในการจัดการพื้นที่ให้อยู่ในสภาพเรียบร้อย

3) กรณีราษฎรที่อาศัยในเขตพื้นที่การรถไฟฯ ที่มีรัศมี 20 เมตร ถ้าการรถไฟฯ เห็นว่าไม่เหมาะสมที่จะเป็นที่อยู่อาศัยในระยะยาว ให้การรถไฟฯ จัดหาที่รองรับให้เข้าภายในรัศมี 5 กิโลเมตรจากที่อยู่อาศัยเดิม โดยมีคณะกรรมการร่วมดำเนินการจัดพื้นที่รองรับ

4) ให้ตัวแทนชุมชน มีส่วนร่วมกับการรถไฟในการร่างสัญญาเช่าที่ดินและพิจารณา กำหนดอัตราค่าเช่าที่เหมาะสมและเป็นธรรม

สำหรับชุมชนในที่ดินการรถไฟจะเข้าร่วมโครงการตามแผนปี 2547 จำนวน 23 ชุมชน จะเน้นการใช้รูปธรรมจากการแก้ไขปัญหาที่ผ่านมา ทั้งใน รูปแบบการปรับปรุงในที่ดินเดิม การรื้อย้าย มารวมกัน การจัดหาและสร้างที่อยู่อาศัยใหม่ในพื้นที่ทั่วประเทศ ดังนั้น จึงควรดำเนินการตามข้อ ตกลงที่ได้ทำไว้ โดยเร่งดำเนินการเพื่อให้บรรลุผล ตามเป้าหมายที่วางไว้ ซึ่งในเบื้องต้นได้มีข้อตกลง ร่วมกันระหว่าง การรถไฟแห่งประเทศไทย พอช และเครือข่ายสลัม 4 ภาคในการตั้งคณะทำงานเพื่อแก้ไขปัญหา ร่วมกัน รวมทั้งจะได้มีการทำข้อตกลง ระหว่าง การรถไฟและ พอช ในอันที่จะเปลี่ยนผู้รับผิดชอบในการแก้ปัญหาจากการเคหะแห่งชาติซึ่ง ดำเนินการอยู่เดิมมาเป็น พอช ต่อไป

5. ที่ดินกรมการศาสนา

มีลักษณะการจัดการที่อยู่อาศัยที่แตกต่างกันในที่ธรณีสงฆ์ ทั้งการจัดการโดยวัดเอง และจัดการโดยกรมการศาสนา ชุมชนเหล่านี้ควรมีโอกาสในการจัดพื้นที่ของชุมชนให้ดีขึ้น ที่ผ่าน มา ชุมชนต้องย้ายออก เนื่องจากวัดต้องการใช้พื้นที่ใน การสร้างอาคารพาณิชย์ ทำให้ชุมชนที่เคยอยู่อาศัยในที่วัดและมีความสัมพันธ์ใกล้ชิด กับวัดต้อง ขาดความมั่นคง ไม่มีการพัฒนา จึง จำเป็นต้องฟื้นฟู ความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนกับวัด โดยการปรับปรุงสภาพชุมชนและสร้างความ มั่นคงในการ อยู่อาศัย ทั้งนี้ การดำเนินการดังกล่าว ควรมีการตั้งคณะทำงานร่วม ประกอบ ด้วยกรมการศาสนา วัด พอช และชุมชน เพื่อ ร่วมมือกันในการหาแนว ทางแก้ปัญหา รวมถึง

วิธีการจัดการเช่าที่ดินระยะยาวให้แก่ชุมชน

6. ที่ดินสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์

พอช ได้ประสานงานกับสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ เพื่อร่วมสนับสนุนโครงการบ้านมั่นคงตามแผนงานปี 2546 โดยมีพื้นที่นำร่อง ในที่ดินของสำนักงานทรัพย์สินฯ จำนวน 3 ชุมชน ดังนั้นเพื่อให้เกิดความ ต่อเนื่องในการสนับสนุนนโยบายการแก้ไขปัญหาชุมชนแออัดร่วม กันจะได้มีการจัดทำ บันทึกความร่วมมือระหว่างหน่วยงาน เพื่อ กำหนดทิศทางการดำเนินงานร่วมกันในระยะยาว โดยมีเป้าหมายจะพัฒนาชุมชน ทั้งหมดในที่ดินของสำนักงานทรัพย์สินฯ ทั้งนี้ จะเริ่มพัฒนาชุมชนที่มีความพร้อมก่อนประมาณ 15 - 20 ชุมชนในปี 2547

7. ที่ดินกรมศิลปากร

ชุมชนในที่ดินกรมศิลปากร มักจะอยู่ในเขตโบราณสถาน เป็นกำแพงเก่า อุทยานประวัติศาสตร์ บึงโบราณ ซึ่งได้ถูกปล่อยปละละเลยมานานทำให้มีผู้คนเข้าไปปลูกบ้านเรือนเพื่ออยู่อาศัย เป็นจำนวนมาก หลายแห่งชาวบ้านได้เข้าไปอยู่อาศัยก่อนการประกาศเป็นเขตพื้นที่อนุรักษ์โบราณสถาน พื้นที่อุทยานฯ ทำให้พื้นที่อนุรักษ์ฯ นั้นครอบคลุมพื้นที่ชุมชนที่อาศัยอยู่เดิมจึงจำเป็นต้องมีการจัดที่อยู่อาศัยโดยให้ชุมชนซึ่งอยู่ในที่ดินโบราณสถานขยับหรือรื้อย้าย และเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการดูแลโบราณสถานต่อไป อย่างไรก็ตาม หากมีความจำเป็นในการรื้อย้าย ควร มีการหาที่รองรับให้กับชุมชนที่ต้องรื้อย้าย เหล่านี้

8. ที่ดินการทำเรือแห่งประเทศไทย

ไทย

ส่วนใหญ่ที่ดินของการทำเรือแห่งประเทศไทย จะอยู่ที่กรุงเทพมหานคร บริเวณคลองเตย ที่ผ่านมาได้มีการจัดความมั่นคงในการอยู่อาศัยให้กับชุมชนบ้างแล้ว อย่างไรก็ตาม ยังมีชุมชนจำนวนมากที่ยังไม่มีความชัดเจนในการอยู่อาศัย จึงจำเป็นต้องมีการแก้ไขปัญหาดังกล่าวทั้งในรูปแบบการปรับปรุงในที่ดินเดิมและหาที่ดินแห่งใหม่โดยอาจต้องมีการวางแผนรวมการใช้ที่ดินและการจัดที่อยู่อาศัยของคลองเตยทั้งบริเวณต่อไป

งบลงทุนรวมและงบอุดหนุนจากรัฐ ปี 2547

ในการดำเนิน “โครงการบ้านมั่นคง” ปี 2547 จำนวน 15,016 หน่วย รวมทั้งการจัดกระบวนการพัฒนาเมืองต่าง ๆ รวม 100 เมืองทั่วประเทศ (การจัดกระบวนการในเมืองตามแผนปี 2547 42 เมือง และเมืองที่จะเริ่มกระบวนการใหม่ 60 เมือง) คาดว่าจะใช้เงินลงทุนรวมทั้งสิ้น 3,291.58 ล้านบาท โดย เป็นงบอุดหนุนทั่วไปที่ผ่าน พอช. ซึ่งที่มาของวงเงินลงทุนจะประกอบด้วย

1. เงินอุดหนุนจากรัฐรวม 1,094.81 ล้านบาท (คิดเป็นร้อยละ 33.26)

1) ค่าพัฒนาปรับปรุงสาธารณูปโภค สาธารณูปการที่จำเป็นของชุมชน รวม 675.72 ล้านบาท สำหรับการดำเนินโครงการรวม 15,016 หน่วย (ใช้ค่าเฉลี่ยในการพัฒนา/ปรับปรุง 45,000 บาทต่อหน่วย)

2) ค่าบริหารจัดการในการพัฒนาระบบสาธารณูปโภค ร้อยละ 5 หรือคิดเป็นวงเงินรวม 33.79 ล้านบาท ซึ่งเป็นงบที่จะกระจายให้

แก่การทำงาน ขององค์กรหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

3) การอุดหนุนส่วนต่างอัตราดอกเบี้ยร้อยละ 2 สำหรับสินเชื่อในการพัฒนาที่อยู่อาศัย ซึ่งคาดว่าจะเงินรวมทั้งสิ้น 285.3 ล้านบาท (คาดว่า การดำเนินโครงการ 15,016 หน่วยนี้จะใช้สินเชื่อ เพื่อการพัฒนาที่อยู่อาศัยรวมทั้งสิ้น 1,802 ล้านบาท ระยะเวลาของสินเชื่อ 15 ปี เพื่อปล่อยสินเชื่อ ให้ชุมชนในอัตราดอกเบี้ย 2 โดยชุมชนเป็นผู้รับภาระในการจ่ายเงินต้น)

4) งบประมาณสนับสนุนการจัดกระบวนการพัฒนาใน 100 เมือง รวม 100 ล้านบาท เพื่อจัดกระบวนการ การสำรวจวางแผน การเสริมความสามารถการเรียนรู้ การสร้างคู่มือ การวิจัย การจัดเวทีประชุมสัมมนาและการดูงานทั้งใน 42 เมืองเดิม และการเตรียมกระบวนการสำหรับการดำเนินการในปีต่อไป

2 งบสินเชื่อเพื่อการพัฒนาที่อยู่อาศัย

คาดว่าจะใช้รวมทั้งสิ้น 1,802 ล้านบาท หรือคิดเป็นร้อยละ 54.74 ซึ่งชุมชนเป็นผู้รับภาระในส่วนของเงินต้นและจ่ายอัตราดอกเบี้ยร้อยละ 1 - 2 โดยแหล่งที่มาของสินเชื่อส่วนใหญ่ จะมาจากธนาคารของรัฐซึ่งจะเป็นสินเชื่อเพื่อการจัดหาที่ดินโดยประมาณว่าจะเป็นค่าเฉลี่ยประมาณ 100,000 บาท ต่อหน่วย ร้อยละ 40 ของจำนวนหน่วยรวมและสินเชื่อที่อยู่อาศัยอีกหน่วยละ 100,000 บาท ซึ่งประมาณไว้ว่าเป็นร้อยละ 80 ของจำนวนหน่วยรวมทั้งหมด

3 งบสมทบจากชุมชนและท้องถิ่น

คาดว่าจะเงินจำนวนรวมทั้งสิ้น 394.57 ล้านบาท หรือคิดเป็นร้อยละ 11.98 โดยเป็นการสมทบ จากชุมชนในส่วนของการพัฒนาที่อยู่อาศัยร้อยละ 10 ของวงเงินสินเชื่อ และสมทบแรงงานรวมทั้งสิ้นคิดเป็นเงินประมาณ

247.57 ล้านบาท ในส่วนของท้องถิ่นเป็นการสมทบกระบวนการทำงานร่วมกันและคำสาธาดูปลูกสวนหนึ่งประมาณว่าเป็นเงินรวมทั้งสิ้น 147 ล้านบาท (โดย สรุชุมชนจะต้องรับภาระรวมทั้งสิ้น 2,049.77 ล้านบาท หรือคิดเป็นร้อยละ 62.27 ของวงเงินลงทุนรวม) รายละเอียดปรากฏตามตาราง

ตารางแสดงงบลงทุนรวมและงบอุดหนุนจากรัฐ

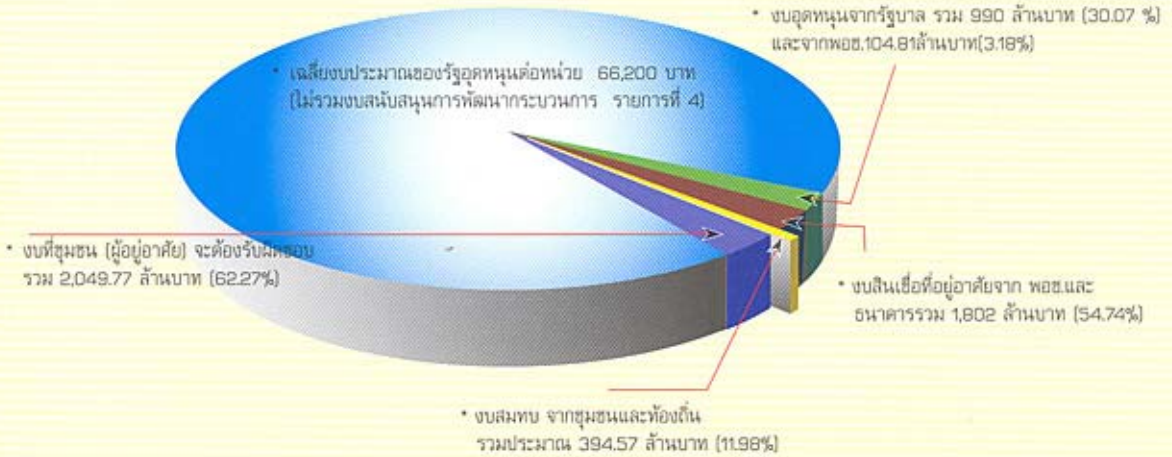
รายการงบประมาณ	งบลงทุน (ล้านบาท) ปี 2547 (เป้าหมาย 15,016 ครอบครัว)	หมายเหตุ
1. งบค่าปรับปรุงพัฒนาชุมชน สาธารณูปโภค สาธารณูปการ	675.72	คิดงปรับปรุงพัฒนาต่อหน่วยประมาณ 45,000 บาท x 15,016 หน่วย
2. ค่าบริหารจัดการ (ร้อยละ 5 ของ 1)	33.79	เป็นงบค่าบริหารจัดการที่กระจายให้กระบวนการทำงานขององค์กรที่เกี่ยวข้อง
3. อุดหนุนส่วนต่างอัตราดอกเบี้ย 2%	285.3	คิดจากยอดสินเชื่อ 1,802 ล้าน เป็นเวลา 15 ปีเพื่อสามารถปล่อยสินเชื่อให้ชุมชนอัตราร้อยละ 1 /ปี
4. งบสนับสนุนการพัฒนากระบวนการ ในเมือง	100	เพื่อจัดกระบวนการสำรวจ,วางแผนเรียนรู้ เสริมความรู้ความสามารถ,สร้างคู่มือ,วิจัย,จัดเวทีประชุมสัมมนา ดูงานทั้งใน เมืองเดิม และเตรียมกระบวนการปี 48-50
รวมงบสนับสนุนจากรัฐ	1,094.81	งบประมาณจากรัฐ 990 ล้านบาทและสมทบทุนจาก กองทุน พอช. 104.81 บาท
5. งบสินเชื่อที่อยู่อาศัยโดยประมาณ	1,802	เป็นสินเชื่อส่วนใหญ่จากธนาคารของรัฐ เป็นสินเชื่อที่ดิน ประมาณ 40% ของจำนวนทั้งหมดและที่อยู่อาศัยหน่วย ละ 100,000 บาท จำนวน 80%ของหน่วยทั้งหมด
6. งบสมทบจากชุมชนและท้องถิ่น	394.57	สมทบจากชุมชนและท้องถิ่น ชาวบ้านสมทบสินเชื่อ 10% แรงงาน/เงิน ท้องถิ่นสมทบสาธารณูปโภคและกระบวนการ (180.2 + 67.57 + 147) = 394.57 ล้านบาท
รวมงบลงทุนรวม	3,291.58	เป็นวงเงินที่ชุมชนรับภาระ 2,049.77 ล้านบาท (คิดเป็นร้อยละ 62.27%)

สรุป

- งบอุดหนุนจากรัฐบาล รวม 990 ล้านบาท (30.07 %)และจากพอช.104.81ล้านบาท(3.18%)
- งบสินเชื่อที่อยู่อาศัยจาก พอช.และธนาคารรวม 1,802 ล้านบาท (54.74%)
- งบสมทบ จากชุมชนและท้องถิ่น รวมประมาณ 394.57 ล้านบาท (11.98%)
- งบที่ชุมชน (ผู้อยู่อาศัย) จะต้องรับผิดชอบ รวม 2,049.77 ล้านบาท (62.27%)
- เหลืองบประมาณของรัฐอุดหนุนค่อหน่วย 66,200 บาท (ไม่รวมงบสนับสนุนการพัฒนากระบวนการ รายการที่ 4)

แผนปฏิบัติการเพื่อการพัฒนาชุมชนแออัด

บทบาทของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ในการดำเนินโครงการตามแผนปฏิบัติการนี้ มีองค์กรเกี่ยวข้องที่แตกต่างกันตามบทบาทและภารกิจเบื้องต้น ดังนี้

1) องค์กรชุมชน ทั้งระดับชุมชนและเครือข่ายองค์กรชุมชน จะเป็นกลไกหลักในการทำงานและการจัดการ ทั้งนี้เพราะชุมชนเป็นเจ้าของปัญหาและรู้ถึงความต้องการของตนเอง

2) หน่วยงานระดับท้องถิ่น ได้แก่ เทศบาล องค์กรพัฒนาเอกชน นักวิชาการ หน่วยงานของรัฐและเอกชนในท้องถิ่น ฯลฯ เป็นหน่วยงานหลักที่จะมีส่วนร่วมพัฒนาสนับสนุนและแก้ปัญหา ร่วมกับองค์กรชุมชน ตลอดจนเชื่อมโยงการพัฒนาที่อยู่อาศัยไปสู่การพัฒนาด้านอื่น ๆ ในท้องถิ่นร่วมกัน หน่วยงานท้องถิ่นจะต้องเป็นกลไกหลักของรัฐ ในการช่วยดำเนินการสนับสนุนด้านการอนุญาตก่อสร้าง การพัฒนาต่าง ๆ รวมทั้งการผ่อนปรนกฎเกณฑ์เทศบัญญัติที่เกี่ยวข้อง

3) คณะกรรมการโครงการระดับต่าง ๆ ในกลุ่มพื้นที่เดียวกันในระดับภาค ในเจ้าของที่ดินเดียวกัน หรือในระดับชาติ ตั้งขึ้นตามความเหมาะสมและความจำเป็น เพื่อช่วยเชื่อมโยงการทำงานของหลายหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ให้สามารถหาแนวทาง ร่วมและประสานกันได้

4) ธนาคารพาณิชย์ เป็นผู้ให้สินเชื่อพัฒนาที่อยู่อาศัยแก่ชุมชนและโครงการที่เกิดขึ้น โดยมีการเชื่อมประสานแนวทางนโยบายร่วมกันในส่วนกลาง และให้ธนาคารสาขาเป็นผู้ดำเนินการให้สินเชื่อในแต่ละท้องถิ่น

5) สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน หรือ พอช เป็นหน่วยงานกลาง ที่มีบทบาทส่งเสริมสนับสนุนและ อำนวยกาารให้เกิดการกระจายการทำงานร่วมกันในแต่ละเมืองอย่างเป็นขบวนการ โดยเชื่อมโยงให้เกิดขบวนการเรียนรู้ ส่งเสริมให้เกิดกลไกการทำงานร่วมกันอย่างกว้างขวางและต่อเนื่องถาวร อีกทั้งเป็นหน่วยงานที่ผ่านงบประมาณจากรัฐสู่ชุมชน

6) กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เป็นกระทรวงหลักในการสนับสนุน ประสานนโยบายและการดำเนินงานทั่วประเทศ โดยสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนเป็นหน่วยดำเนินการ

7) กระทรวงการคลัง เป็นกระทรวงที่ช่วยเชื่อมประสานการมีส่วนร่วมของธนาคารพาณิชย์ และสนับสนุนการจัดการที่ดินในโครงการของกรมธนารักษ์

8) หน่วยงานส่วนกลางให้การสนับสนุนในเรื่องนโยบายและการผ่อนปรนกฎระเบียบข้อบังคับเพื่อเอื้อต่อการพัฒนา

ความสัมพันธ์ของกลไกการดำเนินโครงการบ้านมั่นคง

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

การดำเนินโครงการตามแผนปฏิบัติการพัฒนาชุมชนแออัด ปี 2547 นั้นคาดว่าจะเกิดประโยชน์และผลทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม ชุมชน ดังนี้

1) เกิดการแก้ปัญหาความมั่นคงในการอยู่อาศัย และการพัฒนาชุมชนแออัดอย่างกว้างขวางทั่วประเทศ

2) แก้ไขปัญหาความยากจนของคนในเมืองที่เป็นรูปธรรมและยั่งยืน

● ประชาชนผู้มีรายได้น้อยในชุมชนแออัดซึ่งเป็นผู้ด้อยโอกาสจะมีความมั่นคงในชีวิตการอยู่อาศัย คุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อมที่ดีขึ้นเป็นการลดช่องว่างที่เหลื่อมล้ำทางสังคม

● คนจนและชุมชนเกิดการพัฒนาความรู้ความสามารถ ความมั่นใจ ความภูมิใจ ความรู้สึก เป็นเจ้าของผ่านกระบวนการพัฒนาโครงการ

- กระบวนการสร้างความมั่นคงในที่ดินและที่อยู่อาศัย จะนำมาซึ่งการจัดโครงสร้างสังคมของการอยู่อาศัยร่วมกัน เป็นการวางรากฐานให้เกิดความมั่นคงทางสังคม เศรษฐกิจ และสวัสดิการ เป็นการสร้างชุมชนที่เข้มแข็งมีการจัดการเรื่องต่าง ๆ อย่างมีประสิทธิภาพ โดยการจัดการเรื่องต่าง ๆ อย่างมีประสิทธิภาพ โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนเอง ซึ่งสามารถนำไปสู่การพึ่งตนเองอย่างยั่งยืนต่อไป

3) สร้างกระบวนการแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบทั้งเมือง (City - wide scale)

เกิดแนวทางใหม่ในการแก้ปัญหาคอนเจนและที่อยู่อาศัยผู้มีรายได้น้อยอย่างเป็นระบบของเมืองต่าง ๆ ทั่วประเทศ แต่ละเมืองจะเริ่มมีข้อมูลร่วม เกิดแผนปฏิบัติการที่รวมทุกชุมชนเข้ามาอยู่ในแผน และมีการจัดการปัญหาาร่วมกันอย่างเป็นระบบ โดยสามารถเชื่อมโยงการแก้ปัญหาที่อยู่อาศัยเข้ากับการพัฒนาความมั่นคงของชีวิตกับการวางแผนเมือง การพัฒนาเมืองน่าอยู่และการพัฒนาเมืองในด้านอื่น ๆ อย่างต่อเนื่อง เกิดการพัฒนาภาคการทำงาน การจัดการร่วมกันอย่างมีส่วนร่วมในเมืองต่าง ๆ

4) เป็นการสร้างความรู้ความสามารถ (Capacity building) ให้กับกลไกท้องถิ่น เพื่อรองรับการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น

ทั้งนี้ ก่อนที่จะมีการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น ควรมีการกระจายและจัดการความรู้ ความสามารถ และสร้างพื้นที่ของการจัดการพัฒนาอย่างมีส่วนร่วม ระหว่างกลุ่มคนที่เกี่ยวข้อง ในท้องถิ่น กระบวนการพัฒนาตามโครงการนี้เป็นวิธีการดำเนินงานโดยการทำงานจริงร่วมกัน เพื่อให้เกิดการสร้างและพัฒนาความรู้ความสามารถของชุมชน องค์กรท้องถิ่น และสถาบันพัฒนาในท้องถิ่นที่เกี่ยวข้อง เพื่อเตรียมรองรับการกระจายอำนาจ ซึ่งท้องถิ่นจะ

ต้องร่วมกันจัดการการพัฒนาชุมชนคนจน และที่อยู่อาศัยที่สัมพันธ์กับการพัฒนาเมืองต่อไป

5) เกิดการพัฒนาองค์ความรู้และการเรียนรู้

ในเรื่องการพัฒนาความมั่นคง การสร้างชุมชนและที่อยู่อาศัย สร้างสังคมที่ดีในแต่ละเมือง แต่ละท้องถิ่น และเป็นองค์ความรู้ของแต่ละท้องถิ่น และความรู้รวมของประเทศ เป็นรูปแบบการพัฒนาชุมชนที่อยู่อาศัยที่พัฒนาขึ้นจากประสบการณ์ของประเทศไทยเอง ที่สามารถใช้ประโยชน์เพื่อการเรียนรู้ระหว่างกัน ตลอดจนเชื่อมโยงกับความรู้อื่นและเพื่อแลกเปลี่ยนกับต่างประเทศ

อนึ่งโครงการนี้จะมีมหาวิทยาลัยในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมทำให้มีการพัฒนาความรู้และพัฒนาหลักสูตรสำหรับท้องถิ่นต่อไป

6) เกิดการกระตุ้นและพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่นทั้งระยะสั้นและระยะยาว

เนื่องจากเป็นโครงการพัฒนาขนาดใหญ่ที่เกิดขึ้นทั่วประเทศ ที่มีการลงทุน การก่อสร้าง การใช้จ่ายงานท้องถิ่นเป็นจำนวนมาก ซึ่งส่งผลให้เกิด การกระตุ้นการพัฒนาเศรษฐกิจทั้งในระดับท้องถิ่น และระดับประเทศได้เป็นอย่างมาก อาทิ

- เกิดการกระจายรายได้และกิจกรรมทางเศรษฐกิจไปสู่ท้องถิ่นและภูมิภาค

- ก่อให้เกิดการจ้างงานในชุมชนและท้องถิ่น ทำให้เกิดการสร้างอาชีพและรายได้

7) เป็นการแปลงสินทรัพย์เป็นทุนสำหรับการพัฒนาชุมชนคนจนในเมือง (Transforming informal Assets into Capital)

แนวทางการพัฒนาในการสร้างความมั่นคง จัดสิทธิการอยู่อาศัยที่มั่นคงระยะยาวของชุมชนแออัดเหล่านี้ เป็นรูปธรรมของการ

จัดการเพื่อแปลงสินทรัพย์เป็นทุนสำหรับชุมชนคนจนในเมือง ซึ่งเคยอยู่ในที่ดินของรัฐหรือเอกชนอย่างไม่เป็นทางการ ไม่ถูกกฎหมาย ไม่มีระบบรองรับที่ชัดเจน การจัดสิทธิการอยู่อาศัยให้ชัดเจนจะนำมาซึ่งการรับรองความถูกต้องของชุมชนคนจนในสังคม และสิทธิการครอบครองที่ถูกกฎหมาย ซึ่งสามารถ เปลี่ยนเป็นสินทรัพย์เพื่อเป็นพื้นฐานของการพัฒนาการลงทุนด้านการพัฒนาสาธารณูปโภค สิ่งแวดล้อมและงบสินเชื่อที่จะมีการลงทุนในการก่อสร้างที่อยู่อาศัยและที่ดินรวมกับการลงทุนที่มีอยู่แล้วในชุมชน จะทำให้ชุมชนคนจนในเมืองทั่วประเทศที่เข้าร่วมโครงการ มีสินทรัพย์ที่มั่นคง

8) รัฐบาลจะสามารถจัดระเบียบการใช้ที่ดินและเก็บภาษีได้มากขึ้น

- ชุมชนในที่ดินรัฐ สามารถมีการจัดระเบียบการเช่า และการพัฒนาที่ดินอย่างเป็นระบบถูกต้อง รัฐสามารถเก็บค่าเช่าที่ดิน ภาษีโรงเรือน และภาษีอื่น ๆ ได้อย่างต่อเนื่องต่อไป

9) การใช้การปฏิบัติการในโครงการนี้ไปปฏิรูป กฎระเบียบและวิธีการทำงานของหน่วยงาน

ที่ผ่านมาปัญหาของคนจนที่ไม่สามารถแก้ได้นั้น เป็นผลมาจากกฎระเบียบ ข้อบังคับ กฎเกณฑ์ กติกาของหน่วยงานต่าง ๆ ที่ไม่สอดคล้องกับความเป็นจริงในการพัฒนาของคนจน การใช้การดำเนินการในโครงการนี้จะปฏิรูป กฎระเบียบต่าง ๆ ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อให้เกิดความยืดหยุ่นในการแก้ไขปัญหาให้สอดคล้องกับความเป็นจริง โดยยึดปัญหาที่มีอยู่และความสามารถของชุมชนเป็นหลัก จะทำให้เกิดการแก้ไขปัญหากฎเกณฑ์ระเบียบที่เคยเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนา อาทิ

- การให้สิทธิการเช่าในที่ดิน/การใช้ที่ว่างที่มีอยู่สำหรับการพัฒนาการอยู่อาศัยของคนจนจากหน่วยงานเจ้าของที่ดิน

- การปรับ/ผ่อนปรน กฎ ระเบียบมาตรฐานการก่อสร้างให้สอดคล้องกับความสามารถในการจ่ายได้จริงของคนจน รวมทั้งผังเมืองที่จะเอื้อให้ชุมชนอยู่ในที่ดินเดิมได้มากที่สุด หรือมีการจัดการที่ดินที่พิจารณาถึงการอยู่อาศัยของคนทุกกลุ่มในเมืองรวมทั้งคนจน

- การพัฒนาสถาบันการเงินให้สินเชื่อส่งสู่ชุมชนและระบบการให้สินเชื่อเป็นกลุ่มเพื่อให้นำไปสู่การเชื่อมโยงชุมชนกับระบบสถาบันการเงินได้ในระยะยาว

10) การดำเนินโครงการที่มุ่งธรรมาภิบาล(Good Governance) นำไปสู่การแก้ปัญหาคอร์รัปชัน

โดยกระบวนการทำงานเน้นความโปร่งใสจากการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องหลายฝ่าย โดยเฉพาะชุมชนที่เป็นเจ้าของปัญหาและเครือข่ายการพัฒนาหลายฝ่ายในท้องถิ่น มีการวางแผนและการ กำหนดแนวทางการพัฒนา โดยใช้การกระจายเงิน ที่มุ่งให้เกิดความรู้และมีกระบวนการทำงานร่วมกันของท้องถิ่น ซึ่งวิธีการดังกล่าวจะก่อให้เกิดการร่วมกันตัดสินใจ ร่วมกันรับผิดชอบ ร่วมรับรู้ในการดำเนินโครงการและการใช้จ่ายงบประมาณ แทนการดำเนินการโดยการผูกขาดของหน่วยใดหน่วยหนึ่งเช่นที่ผ่านมา ซึ่งจะส่งผลให้เป็นโครงการสาธารณะ มีความโปร่งใส เกิดประสิทธิภาพในการ ใช้งบประมาณส่งสู่ชุมชนอย่างแท้จริง มีกระบวนการตรวจสอบและถ่วงดุลระหว่างกันโดยอัตโนมัติ

ภาคผนวก

ผลการดำเนินงานโครงการบ้านมั่นคงปี 2546

1) การดำเนินโครงการนำร่อง 10 โครงการ นับตั้งแต่เริ่มดำเนินโครงการจนถึงเดือนเมษายน 2546 มีความคืบหน้าที่ชัดเจนใน 7 โครงการ คือ สามารถตกลงเรื่องที่ดินได้เรียบร้อย มีกลุ่มออมทรัพย์และการจัดการด้านการเงินซึ่งกำลังเตรียมจดทะเบียนสหกรณ์และเสนอใช้สินเชื่อจาก พอช เพื่อก่อสร้างบ้าน มีการ

วางผังชุมชน ออกแบบระบบสาธารณูปโภค มี 3 ชุมชน ได้เริ่มก่อสร้างสาธารณูปโภค และ 2 ชุมชน เริ่มสร้างบ้านแล้ว โดยทั้ง 10 ชุมชนจะแล้วเสร็จภายในปี 2546

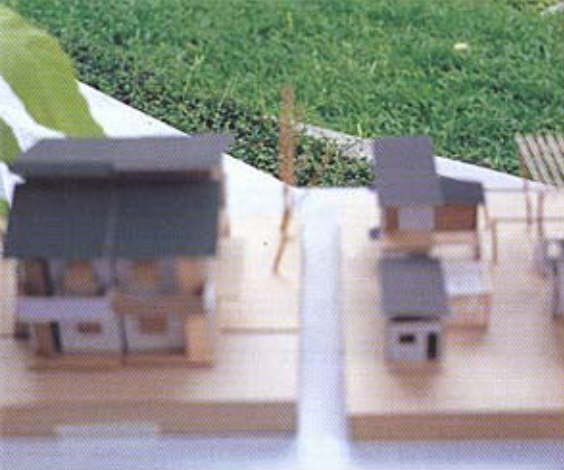
2) การจัดการกระบวนการแก้ไขปัญหาในเมืองต่าง ๆ ได้มีการประสานงานและแจ้งข้อมูลกับองค์กรท้องถิ่นสถาบันการศึกษาและเครือข่ายองค์กรชุมชนในเมืองต่าง ๆ ในวันที่ 16 กุมภาพันธ์ 2546 ได้มีการสัมมนาใหญ่เพื่อเปิดโครงการและให้ข้อมูลเกี่ยวกับโครงการบ้านมั่นคงที่เทศบาลนครนครศรีอยุธยา มีผู้เข้าร่วมจากองค์กรชุมชนทั้ง 4 ภาค ประมาณ 250 คน หลังจากมีการทำความเข้าใจกับเครือข่ายชุมชนและหารือร่วมกับเทศบาลตลอดจนภาคีที่เกี่ยวข้องแล้ว ชุมชนและเมืองส่วนใหญ่ให้ความสนใจโครงการบ้านมั่นคง และได้เริ่มกระบวนการพัฒนาเพื่อเตรียมความพร้อมที่

ดำเนินการในแผนปี 2547 จำนวน 50 เมือง/เขต

นอกจากนี้ยังได้มีการจัดงาน “คิดใหม่ ทำใหม่ ทำให้บ้านมั่นคง” เมื่อวันที่ 4 มิถุนายน 2546 โดยมีนักวิชาการ หน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องเทศบาล และผู้นำชุมชนเมืองทั่วประเทศเข้าร่วมงานประมาณ 1,500 คน

3) การจัดทำฐานข้อมูลชุมชนแออัด เพื่อให้โครงการบ้านมั่นคงสามารถดำเนินการได้ทั่วถึงกลุ่มเป้าหมาย จึงจำเป็นต้องมีฐานข้อมูลชุมชนแออัดที่ถูกต้องและครอบคลุมพื้นที่กว้างขวางทั่วประเทศ ขณะเดียวกันการสำรวจข้อมูลยังเป็นกิจกรรมที่ทำให้ชุมชนเข้าใจโครงการบ้านมั่นคง และสามารถเชื่อมโยงให้ชุมชนร่วมกันทำงานในโครงการนี้มากขึ้น จึงได้ร่วมกับเครือข่ายชุมชนในเมืองต่าง ๆ สำรวจข้อมูลชุมชนและข้อมูลครัวเรือนทั่วประเทศโดยให้ชุมชนเป็นแกนหลักในการสำรวจ โดยคาดว่าจะการสำรวจข้อมูลจะแล้วเสร็จทั้งหมดประมาณเดือนสิงหาคม 2546 ทั้งนี้ ได้ประสานงานกับสถาบันการศึกษาทุกภาคเพื่อร่วมมือในการพัฒนาฐานข้อมูลและแผนที่ที่สามารถให้เชื่อมโยงกับฐานข้อมูลเพื่อสร้างทั้งข้อมูลที่ต้องการสำหรับการวางแผนโครงการบ้านมั่นคง รวมทั้งพัฒนาเป็นข้อมูลกลางที่มีมาตรฐานของเมืองต่าง ๆ เพื่อใช้ประโยชน์เชื่อมโยงกับการพัฒนาอื่น ๆ ต่อไป

4) การประชาสัมพันธ์โครงการ พอช ได้จัดทำแผนประชาสัมพันธ์โครงการบ้านมั่นคงเพื่อเผยแพร่แก่ชุมชน ผู้เกี่ยวข้องและสังคมทั่วไปครบรอบตลอดปี 2546 โดยมีกิจกรรมที่สำคัญ ดังนี้

- การผลิตสื่อพื้นฐานเกี่ยวกับบ้านมั่นคง ได้แก่ หนังสือแนะนำโครงการ โปสเตอร์ชุดนิทรรศการ คู่มือกรณีศึกษาเมืองต่าง ๆ วีดีโอ และวีซีดีบ้านมั่นคง วีดีโอกรณีเมืองศึกษา คู่มือการวางแผนและการก่อสร้างบ้านมั่นคง

- การประชาสัมพันธ์ทางสื่อสาธารณะ ได้แก่ การแถลงข่าว การจัด Press Tour การเผยแพร่ข่าวทางสื่อมวลชนทุกแขนง และการเผยแพร่ทางสื่อของ พอช และเครือข่าย

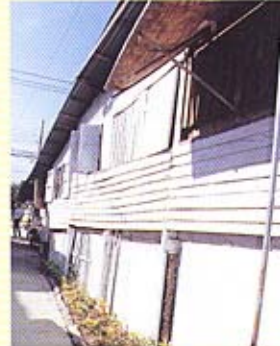
5) งานด้านต่างประเทศ ทุกประเทศทั่วโลกได้พยายามแก้ไขปัญหที่อยู่อาศัยผู้มีรายได้น้อยมาโดยตลอด โดยเฉพาะในประเทศกำลังพัฒนา การแก้ไขปัญหาเป็นไปอย่างล่าช้าเนื่องจากไม่ได้รับความ สนใจเพียงพอ หรือวิธีดำเนินการไม่มีประสิทธิภาพ การแก้ไขปัญหาไม่ตรงกลุ่มเป้าหมาย เนื่องจาก หน่วยงานเป็นผู้เข้าไปแก้ไขโดยไม่สามารถเข้าถึงคนจนที่แท้จริงหรือมาตรฐานสูงเกินไป ทำให้เกิดชุมชนคนจนกระจายทั่วไปทุกเมืองในช่วง 20 ปีที่ผ่านมา ผลการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ข้อมูลและแนวทางการ ดำเนินงานโครงการบ้านมั่นคง

ได้มีองค์ระหว่างประเทศให้ความสนใจและประสานงานมาเพื่อร่วมมือในโครงการ โดยโครงการ Cities Alliance ของธนาคารโลก และ UN - HABITAT ได้เสนอขอบรรจุ โครงการบ้านมั่นคงเป็นส่วนหนึ่งของการรายงานผลการดำเนินงานตามแนวทาง Cities without Slums ในฐานะที่เป็นโครงการตัวอย่างที่ริเริ่มการแก้ไขปัญหาชุมชนแออัดอย่างยั่งยืนในระดับประเทศ (nation-wide scale) โดยรายงานนี้จะเป็นความก้าวหน้าของประเทศไทย ในการดำเนินการตาม Millennium Development Goal ซึ่ง UN - HABITAT ได้เสนอจะจัดประชุม Millennium Goal Task Force ในประเทศไทย ประมาณเดือนตุลาคม 2546

นอกจากนี้ประเทศเยอรมนีโดยเทศบาลกรุงพรมเปญ ได้นำแนวคิดเรื่องบ้านมั่นคงไปสู่การแก้ไขปัญหาชุมชนแออัดให้แล้วเสร็จใน 100 ชุมชนภายในปี 2547

เหตุที่โครงการบ้านมั่นคงได้รับความสนใจในวงการพัฒนาชุมชนแออัดระดับนานาชาติ

เนื่องจาก แนวทางนี้เป็นแนวทางการดำเนินงานที่กว้างขวางระดับประเทศ ที่รัฐบาลกลาง เอื้ออำนวยให้ชุมชนและกลไกท้องถิ่นร่วมกัน แก้ไขปัญหาและสร้างการพัฒนาาร่วมกัน นับเป็นแนวทางใหม่ที่ใช้การบริหารการเงินที่กระจายสู่การทำงานร่วมกันในท้องถิ่นเป็นยุทธศาสตร์นำ โดยสร้างโอกาสให้คนจนเชื่อมโยงกัน ร่วมกับหน่วยงานส่วนท้องถิ่นและกลไกการพัฒนาในท้องถิ่นให้เข้ามาร่วมวางแผนและดำเนินการพัฒนาร่วมกันอย่างเป็นรูปธรรม และสามารถแก้ไขปัญหาได้อย่างกว้างขวางเท่าทันกับปัญหาที่มีอยู่

การดำเนินงานใน 50 เมือง

1 ผลการดำเนินงาน ตั้งแต่เริ่มดำเนินโครงการเมื่อปลายเดือนมกราคม 2546 พอชได้ประสานเครือข่ายชุมชน เทศบาลและภาคีพัฒนาที่เกี่ยวข้องในแต่ละเมือง โดยสามารถสรุปผลที่เกิดขึ้นได้ดังนี้

1) ทั้งเทศบาล เครือข่ายชุมชน และองค์กรพัฒนา สถาบันวิชาการในพื้นที่ในทุกเมืองให้ความสนใจต่อ แนวทางของโครงการบ้านมั่นคงอย่างมาก ที่มุ่งแก้ไขปัญหาชุมชนคนจนที่มีอยู่โดยตรง โดยส่วนใหญ่เป็นแนวทางที่ทุกหน่วย ทุกเมืองอยากให้ท้องถิ่นมีบทบาทในการดำเนินงานให้มากขึ้นอยู่แล้ว หากได้รับการสนับสนุน ทั้งเรื่องงบประมาณเรื่องที่ดิน และการแก้ไขกฎระเบียบของหน่วยงานส่วนกลางที่เกี่ยวข้อง

2) เทศบาลทุกแห่งที่ประสานงานให้การสนับสนุนและร่วมดำเนินโครงการเดิมที่เทศบาลหลายแห่งพร้อมที่จะจัดงบประมาณสมทบการทำงานตามโครงการ เกือบทุกเมืองมี

การตั้งคณะทำงานร่วมกันระหว่างเทศบาล เครือข่ายชุมชน และหน่วยงานวิชาการ/พัฒนาในท้องถิ่น ซึ่งนับเป็นครั้งแรกที่มีการตั้งคณะทำงานเพื่อสร้างกระบวนการพัฒนาร่วมกัน

3) ทุกเมืองเริ่มทำการสำรวจข้อมูลชุมชน วางแผน และอยู่ในกระบวนการแก้ปัญหาให้ครอบคลุมชุมชนทั้งหมดในเมือง ในระยะเวลาประมาณ 3 ปี โดยมีรูปแบบต่าง ๆ ตามเงื่อนไขความเหมาะสมและความยินยอมพร้อมใจของผู้เกี่ยวข้อง

4) เครือข่ายองค์กรชุมชนเมืองทุกเมือง มีความตื่นตัวอย่างมาก มีการเชื่อมโยงเครือข่ายหลายเครือข่ายในเมืองเดียวกัน มาร่วมกันทำงานในโครงการบ้านมั่นคงมีการเชื่อมโยงเครือข่ายระหว่างจังหวัด และเกิดคณะทำงานของเครือข่ายชุมชนในภาค เพื่อช่วยสนับสนุนกระบวนการพัฒนาในเมืองต่าง ๆ ตลอดจนกิจกรรมในแต่ละพื้นที่โดยชุมชนเป็นหน่วยหลักในการสำรวจข้อมูล และวางหลักเกณฑ์การคัดเลือกเพื่อเรียนรู้และช่วยกันดำเนินโครงการ

5) มหาวิทยาลัยในทุกเมือง และในภาค เข้ามามีส่วนร่วมในโครงการอย่างใกล้ชิดมักเป็นหนึ่งในคณะทำงานร่วมที่ตั้งขึ้นในแต่ละเมือง เช่น คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ และผังเมือง มหาวิทยาลัยขอนแก่น มหาสารคาม นครสวรรค์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ราชภัฏนครราชสีมา ได้เข้ามามีส่วนร่วมช่วยทำผังออกแบบให้กับชุมชนในหลาย ๆ เมือง

6) กระบวนการที่เชื่อมโยงภาพรวมของปัญหาชุมชนที่มีอยู่ทั้งหมดในเมือง และมุ่งที่จะแก้ปัญหา สร้างความมั่นคงให้เกิดขึ้นแก่คนจนที่มีอยู่ทั้งเมือง ทำให้เกิดวิสัยคิดและการเชื่อมโยงการพัฒนาในระดับเมืองมากขึ้น ต่างจากลักษณะเดิมที่มักแก้เป็นจุด ๆ ซึ่งอาจไม่

สัมพันธ์กันและมักเป็นปัญหาเฉพาะหน้า การเชื่อมโยงเป็นภาพรวมทำให้ต้องพิจารณาความสัมพันธ์กับทิศทางการพัฒนาของเมือง ผังเมือง ปัญหาหน้า ปัญหาการใช้ที่ดินของเมือง การใช้ที่ว่างที่มีอยู่ให้เป็นประโยชน์ของเมืองให้มากขึ้น การดูภาพรวมของการสร้างอาชีพที่มั่นคงให้กับคนทุกกลุ่มให้สามารถอยู่ได้ดี เรื่องเมืองน่าอยู่ และเรื่องความมั่นคงทางสังคมอื่น ๆ ทิศทางนี้จะนำไปสู่การสร้างบทบาทของเทศบาล และองค์กรท้องถิ่นในการที่จะเป็นผู้จัดกระบวนการพัฒนาเมืองที่มีประสิทธิภาพ และมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันในเรื่องต่าง ๆ ทั้งปัจจุบันและวางแผนต่อเนื่องถึงอนาคตอย่างมีหลักคิด มีความรู้ มีวิชาการ และมีส่วนร่วมจากประชาคมเมืองต่อไป

2 ขั้นตอนการจัดกระบวนการในเมืองต่าง ๆ

อาจสรุปขั้นตอนการจัดกระบวนการในเมืองต่าง ๆ ได้ 10 ขั้นตอนโดยสังเขปพร้อมความคืบหน้าดังนี้

1) การประสานเทศบาลหน่วยงาน และภาคีพัฒนา ขั้นตอนนี้มักจะเป็นขั้นตอนแรกสุดของการทำงานในแต่ละเมือง เพื่อที่จะอธิบายแนวทางของโครงการบ้านมั่นคงให้ทุกหน่วยที่เกี่ยวข้องและภาคีพัฒนาในท้องถิ่นได้ทราบ พร้อมทั้งสอบถามความเห็นเกี่ยวกับการพัฒนาโครงการ โดยทั่วไปองค์กรท้องถิ่นต่าง ๆ ให้ความร่วมมือและมีความสนใจต่อแนวทางของโครงการบ้านมั่นคงอย่างยิ่ง

2) การชี้แจงเครือข่าย องค์กรเครือข่ายชุมชนถือเป็นองค์กรหลักในการดำเนินโครงการบ้านมั่นคง จึงมีความจำเป็นที่จะต้องทราบข้อมูล และให้ความเห็นเกี่ยวกับแนวการดำเนินงานในขั้นต้น ในการทำ โครงการบ้าน

มั่นคงในช่วงที่ผ่านมาได้ใช้วิธีการกระจายและชี้แจงข้อมูล ให้องค์กรชุมชน/องค์กรเครือข่ายได้รับทราบด้วยการเชิญตัวแทนเข้าร่วมกิจกรรมในต่าง ๆ เพื่อสร้างโอกาสให้ตัวแทนชุมชนได้ทราบทั้งข้อมูลและรูปธรรมความเป็นไปได้ของการพัฒนา รวมทั้งการได้พบปะกับผู้นำองค์กรชุมชนจากจังหวัดและภาคอื่น ๆ ทำให้สามารถเกิดการแลกเปลี่ยนข้อมูลและความคิดเห็นเกี่ยวกับโครงการได้เป็นอย่างดี

3) การชี้แจงชุมชน ในหลาย ๆ พื้นที่หลังจากได้ทราบข้อมูลแล้ว เครือข่ายและเทศบาลได้ร่วมกันจัดกระบวนการให้มีการชี้แจงชุมชน แต่ละชุมชนหรือชุมชนที่อยู่ในแต่ละเครือข่าย ทั้งนี้เพื่อให้องค์กรชุมชนซึ่งเป็นองค์กรพื้นฐานรับทราบข้อมูล และจัดประชุมชาวบ้านในแต่ละชุมชน เพื่อสร้างความพร้อมสำหรับการดำเนินโครงการ

4) ตั้งคณะกรรมการพัฒนาระดับเมือง การตั้งคณะกรรมการพัฒนาโครงการบ้านมั่นคงร่วมกันระหว่างชุมชน องค์กรท้องถิ่น สถาบันการศึกษาท้องถิ่น และภาคีพัฒนาอื่น ๆ ในท้องถิ่น ถือเป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากเป็นการเชื่อมโยงกลไกพัฒนาทั้งจากชุมชนและองค์กรท้องถิ่น เพื่อสร้างกลไกร่วมกันในการดำเนินโครงการ ซึ่งขั้นตอนนี้จะต้องดำเนินการด้วยความละเอียดรอบคอบ และมีจังหวะของการทำงานที่เหมาะสม เนื่องจากเป็นกระบวนการใหม่ การใช้โครงการบ้านมั่นคงในการสร้างความสัมพันธ์ร่วมกันในการทำงาน จึงเป็นยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชน โดยกระบวนการในท้องถิ่นเป็นรูปธรรมที่ในหลาย ๆ เมืองอาจเริ่มต้นด้วยการตั้งคณะทำงานร่วมกัน หรือตั้งเลขาธิการกระบวนการร่วมกันเพื่อร่วมกันดำเนินกิจกรรมตามขั้นตอนต่าง ๆ ซึ่ง

การร่วมมือกันอาจมีความเข้มข้นมากขึ้น เมื่อถึงขั้นตอนการทำโครงการ และการก่อสร้างที่จะเกิดขึ้นต่อไป

5) **ประชุมร่วมระดับเมือง** เป็นการประชุมตัวแทนชุมชนทั้งเมือง ซึ่งอาจจะดำเนินการโดยคณะทำงานร่วมหรือเทศบาลเพื่อชี้แจงแนวทางของโครงการให้ตัวแทนทุกชุมชนได้ทราบ และร่วมกันวางแผนดำเนินงาน ซึ่งมักจะร่วมกันพิจารณาถึงลักษณะของชุมชนในเมือง การสำรวจข้อมูลชุมชน กระบวนการสำรวจ วิธีการสำรวจ เพื่อให้ได้ข้อมูลล่าสุด และตรวจสอบข้อมูลที่มีอยู่เพื่อวางแผนต่อไป

6) **สำรวจข้อมูลชุมชน** เป็นการสำรวจภาพรวมชุมชนประเด็นสำคัญ ๆ ในระยะเวลา

สั้น ๆ ไม่เกิน 1 เดือน เพื่อให้ได้ผลสรุปรวมของชุมชนทั้งเมืองเพื่อเปรียบเทียบปัญหาความสำคัญ และวางแผนระดับเมือง ข้อมูลชุมชนที่สำรวจในขั้นนี้ประกอบด้วยข้อมูลเกี่ยวกับจำนวนบ้าน/

ครอบครัวในชุมชนสถานภาพความมั่นคงในการอยู่อาศัย การครอบครองที่ดิน ระบบสาธารณูปโภค องค์กรชุมชน กลุ่มออมทรัพย์ กลไกการพัฒนาที่มีอยู่ เป็นต้น การสำรวจข้อมูลชุมชน ยังนับเป็นขั้นตอนสำคัญที่ทำให้ องค์กรชุมชนในเมืองเดียวกันได้มีโอกาสรู้จักกันมากขึ้น และเป็นขั้นตอนปฏิบัติการที่เอื้อให้ชาวบ้านในเครือข่ายได้มีโอกาสจัดกลุ่มทำงานด้วยกัน ได้รู้จักกัน และวางแผนด้วยกัน

7) **ขั้นตอนการวางแผนการพัฒนาทั้งเมือง** หลังจากการสำรวจข้อมูล ชุมชนจะมีส่วนในการสรุปและตรวจสอบผลการสำรวจ

และใช้ผลจากการสำรวจมาสร้างเกณฑ์การพัฒนาร่วมกัน และร่วมกับกลไกพัฒนาอื่น ๆ ในท้องถิ่น จัดให้มีการวางแผนพัฒนาที่ครอบคลุมชุมชนทั้งเมืองที่มีปัญหา ในระยะเวลาประมาณ 3 ปี เพื่อให้เป็นแผนที่สามารถมองภาพรวมการพัฒนาและสร้างความมั่นคงในการที่อยู่อาศัย ของคนจน และอาจวางแผนต่อไปถึงอนาคต ในกระบวนการนี้ จำเป็นต้องพิจารณาถึงทรัพยากรที่จำเป็น เช่น งบประมาณ ที่ดินที่มีอยู่ ทิศทางการพัฒนาเมืองที่จะเกิดขึ้น เป็นต้น และจะเป็นกระบวนการที่มุ่งจะแก้ปัญหาต้นเหตุให้ได้มากที่สุด

8) **คัดเลือกโครงการนำร่อง (แผนปี 2547)** ในบางเมือง ภายหลังจากการได้ข้อมูลจากการสำรวจชุมชนแล้ว จะมีการวางแผนคัดเลือกชุมชนตัวอย่างที่สามารถดำเนินการทันที (ก่อนการวางแผนรวม ทั้งเมือง) โดยอาจพิจารณาจากชุมชนที่มีความพร้อม ชุมชนที่มีปัญหาเร่งด่วน มีโครงการต่อเนื่อง หรือเลือกชุมชนที่มีรูปแบบน่าสนใจ ที่จะเป็นตัวอย่างให้ชุมชนอื่น ๆ ในเมือง ได้เห็นรูปธรรมร่วมกัน เพื่อสามารถ ใช้ขยายผลได้ทั้งเมืองในปี 2548 - 2550 แต่ละเมืองจะมีหลักเกณฑ์การคัดเลือกแตกต่างกันไป โดยทั่วไปการคัดเลือกโครงการนำร่องในปี 2547 ของเมืองต่าง ๆ จะมีจำนวนไม่มาก โดยเฉลี่ยประมาณเมืองละ 1 - 5 ชุมชนเนื่องจากต้องการใช้โครงการเหล่านี้สร้างรูปธรรม เรียนรู้การทำงานร่วมกัน สร้างความรู้ สร้างทักษะ สร้างกลไกการทำงานร่วมกัน สำหรับการทำให้โครงการมากขึ้นในปีต่อ ๆ ไป

9) **วางแผนพัฒนารายชุมชน** หลังจากการคัดเลือกโครงการนำร่องได้แล้ว ขั้นตอนต่อไปจะเป็นการวางแผนพัฒนารายชุมชน ซึ่ง ขั้นตอน นี้ได้มีการร่วมมือกับคณะ

สถาปัตยกรรมศาสตร์และวางแผนชุมชนในแต่ละท้องถิ่น รวมทั้งสถาปนิกชุมชน เข้าไปร่วมวางแผนการวางผังชุมชนในแต่ละโครงการร่วมกับชุมชน โดยทั่วไปจะเป็นกระบวนการที่สมาชิกในชุมชนมาร่วมคิดร่วมทำกระบวนการนี้ รวมไปถึงการสร้างเครือข่ายเชื่อมโยงระหว่างองค์กรชุมชนที่ทำโครงการด้วยกันเพื่อช่วยเหลือกัน หรือเครือข่ายชุมชนในเมืองเดียวกัน สร้างคณะทำงานที่ประกอบไปด้วยคนที่มีความรู้ประสบการณ์เพื่อช่วยเหลือและเรียนรู้ซึ่งกันและกัน รวมทั้งการแลกเปลี่ยนดูงานโครงการที่ได้ดำเนินการก่อสร้างแล้ว มีการจัดพิมพ์คู่มือและเอกสารเผยแพร่ เพื่อช่วยให้ข้อมูลแก่ชุมชนที่ยังไม่มีประสบการณ์ด้วย การวางแผนพัฒนาชุมชนนี้ นอกจากการวางแผนพัฒนาด้านกายภาพและการก่อสร้างแล้วยังรวมถึงการวางแผนพัฒนาที่จะเชื่อมโยงทางด้านสังคม การจัดการ อาชีพ สวัสดิการด้วย

10) เริ่มปรับปรุงก่อสร้าง เป็นการเริ่มต้นสร้างการเปลี่ยนแปลงหลังจากผ่านกระบวนการต่าง ๆ ข้างต้น ในการปรับปรุง/ก่อสร้างไม่ว่าจะเป็นระบบสาธารณูปโภค สิ่งแวดล้อม ที่อยู่อาศัย การดำเนินโครงการ มุ่งเน้นที่จะให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการคิดและดำเนิน

โครงการร่วมกันให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้โดยอาจมีการสมทบงบประมาณจากท้องถิ่น หรือแรงงานจากชุมชนด้วย

กระบวนการเชื่อมโยงในแต่ละเมือง

ผังภาพต่อไปนี้เป็นผังภาพที่แสดงให้เห็นถึงตัวอย่างการเชื่อมโยงองค์กรท้องถิ่น องค์กรชุมชน หน่วยงานวิชาการและหน่วยงานพัฒนาที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาร่วมทำงาน โดยแสดงผังภาพตัวอย่างของ เมืองขอนแก่น นครราชสีมา ตาก ศรีสะเกษ และอุดรธานี ซึ่งจะเห็นได้ว่า แต่ละเมืองจะมีรูปแบบขั้นตอนวิธีการที่คล้ายกัน และแตกต่างกัน มีเอกลักษณ์เฉพาะของแต่ละเมือง ความสัมพันธ์ ความพร้อม และองค์ประกอบเฉพาะของแต่ละเมือง

โครงสร้างกระบวนการจัดการโครงการ "บ้านมั่นคง" เมืองขอนแก่น

โครงสร้างกระบวนการจัดการ "โครงการบ้านมั่นคง" จังหวัดตาก

โครงสร้างกระบวนการจัดการ "โครงการบ้านมั่นคง" เทศบาลเมืองศรีสะเกษ

กระบวนการการทำงานโครงการ "บ้านมั่นคง" เทศบาลนครราชสีมา

โครงสร้างกระบวนการจัดการ "โครงการบ้านมั่นคง" เมืองอุดรธานี

ส่วนประชาสัมพันธ์

e-mail : codi@codi.or.th Website : www.codi.or.th

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)

2044/28-33 ถนนเพชรบุรีตัดใหม่ เขตห้วยขวาง กรุงเทพฯ 10320

โทร. (66) 0-2718-0911 โทรสาร (66) 0-2718-0937, 0-2716-6001